

На основу члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18),

Влада доноси

СТРАТЕГИЈУ

деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године

"Службени гласник РС", број 12 од 1. фебруара 2022.

1. УВОД

Правни основ за доношење Стратегије деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године налази се у одредби члана 38. став 1. Закона о планском систему Републике Србије („Службени гласник РС”, број 30/18), којим је прописано да документ јавних политика на републичком нивоу усваја Влада, осим ако је другачије прописано посебним законом.

У складу са Акционим планом за Поглавље 19 – социјална политика и запошљавање, који је Влада усвојила маја 2020. године, планирано је доношење Стратегије деинституционализације и развоја услуга у заједници за период од 2019. до 2025. године и Акционог плана за спровођење Стратегије, као стратешког документа, пре приступања Републике Србије Европској унији. Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је надлежно за доношење овог стратешког документа.

Решењем Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања бр. 119-01-137/2021-09 од 14. априла 2021. године, образована је радна група за израду Предлога стратегије деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2021–2026. године. Радну групу чине представници Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Министарства за бригу о породици и демографију, Министарства државне управе и локалне самоуправе, Коморе социјалне заштите, Републичког завода за социјалну заштиту и Покрајинског завода за социјалну заштиту, Сталне конференције градова и општина, Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва, представнике пружалаца услуга социјалне заштите.

Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници у систему социјалне заштите (у даљем тексту: Стратегија) је усаглашен систем мера, услова и инструмената јавне политике које Република Србија треба да спроведе како би се спречила институционализација, односно смањила број грађана који користе услуге домског смештаја. Стратегија треба да омогући развој услуга социјалне заштите у заједници, што ће допринети да корисници система социјалне заштите којима је потребна интензивнија подршка већину својих потреба задовољавају у природном окружењу. Примарно је усмерена ка особама са интелектуалним и менталним тешкоћама које су у највећем ризику од институционализације и социјалног искључивања.

Реформа система социјалне заштите у Републици Србији започета је 2003. године. Резултирала је доношењем Закона о социјалној заштити („Службени гласник РС”, број 24/11) и бројних подзаконских аката, који су за циљ имали да допринесу успостављању система, заснованог на развоју услуга у заједници, континуираном унапређењу квалитета, перманентном усавршавању запослених, плурализму пружаоца услуга.

Захтеви за спровођење процеса деинституционализације произилазе из различитих стратешких и нормативних аката, а пре свега обавеза насталих усвајањем Закона о потврђивању Конвенција о правима особа са инвалидитетом¹, који за циљ има „унапређивање, заштиту и осигуравање пуног и једнаког уживања свих људских права и основних слобода особа са инвалидитетом, укључујући и право на живот у заједници”². У складу са тим, Влада Републике Србије се у Акционом плану за преговарачко Поглавље 23, одељак „Основна права”, обавезала да ће да усвоји Стратегију деинституционализације.

Иако је Република Србија формално опредељења за успостављање процеса деинституционализације, у пракси су постигнути одређени резултати када је у питању корисничка група деца и млади а када је реч о особама са интелектуалним и менталним тешкоћама нису постигнути значајни резултати. Њихов број у установама за смештај годинама је практично непромењен, излазак из установа је ретка појава, поједине услуге у заједници које подржавају остатак у природном окружењу недовољно су развијене.

Деинституционализацију треба разликовати од трансформације резиденцијалних установа, као процеса усмереног ка реформисању њиховог мандата, односно услуга које пружају. У том смислу, деинституционализација је шири појам чији је крајњи циљ успостављање система који пружа могућности, подржавајући особе са инвалидитетом у остваривању и одржавању оптималног нивоа самосталности и друштвеног учешћа, узимајући у обзир личне чиниоце, окружење и очекивања³.

Основни циљ Стратегије је остваривање права на живот у заједници корисника социјалне заштите кроз процесе деинституционализације и социјалне инклузије. Овај циљ ће се остварити кроз сет посебних циљева и активности које ће кроз развој услуга у заједници, обезбеђивање стабилних извора финансирања и услова за интеграцију, превенирати смештај корисника у институције, односно њихов повратак у локалне заједнице.

1 „Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори”, број 42/09

2 Члан 1. Закона о потврђивању Конвенција о правима особа са инвалидитетом

3 European Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care, Common European Guidelines on the Transition from Institutional to Community-based Care. Brussels, 2012, доступно на: www.deinstitutionalisationguide.eu

2. ПЛАНСКА ДОКУМЕНТА И ПРАВНИ ОКВИР РЕЛЕВАНТНИ ЗА СТРАТЕГИЈУ

2.1. Национални плански документи

Бројна су стратешка документа Владе у различитим областима која указују на неопходност деинституционализације у систему социјалне заштите, а посебно се издвајају:

- 1) Акциони план за Поглавље 23, одељак „Основна права”;⁴
- 2) Програм реформи политике запошљавања и социјалне политике у процесу приступања Европској унији (2016–2017) и извештај о његовој примени;⁵
- 3) Стратегија развоја социјалне заштите;⁶
- 4) Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период од 2020. до 2024. године⁷ и припадајући Акциони план;
- 5) Стратегија развоја заштите менталног здравља;⁸

6) Програм о заштити менталног здравља у Републици Србији за период 2019–2026. године;⁹

7) Стратегија превенције и заштите од дискриминације¹⁰ и Акциони план за примену Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период од 2014. до 2018. године.

8) Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља за период од 2020. до 2023. године¹¹

У наведеним документима одређени су циљеви и прописане мере и активности које су усмерене на развој услуга у заједници и спречавање институционализације.

Акционим планом за Поглавље 23, у одељку Основна права, предвиђа се примена начела недискриминације осетљивих друштвених група (3.4.). Као једна од активности у реализацији овог начела, прописује се континуирана активност развоја капацитета пружалаца услуга социјалне заштите у складу са процесима деинституционализације и децентрализације система, кроз организовање обука за запослене и пружање психосоцијалне подршке за друштвену реинтеграцију.

У Програму реформи политике запошљавања и социјалне политике у процесу приступања Европској унији (2016–2017) и извештају о његовој примени, посебан одељак се посвећује деинституционализацији. Као Циљ 3 наводи се – Повећање подршке (природној) породици у ризику, наставак процеса деинституционализације и развој услуга у заједници, док је у Циљу 4 наглашено унапређење система дуготрајне неге. За развој услуга социјалне заштите у заједници и спречавање деинституционализације релевантни су и циљеви 5 и 6 Програма којима се предвиђа унапређење квалитета услуга, јачање контролних и регулаторних механизма, мониторинга и евалуације (Циљ 5), као и повезивање центара за социјални рад са институцијама које обезбеђују услуге из области здравствене заштите, образовања и запошљавања, полицијом, правосудним органима, организацијама цивилног друштва које заступају поједине друштвено осетљиве групе, Црвеним крстом, локалним самоуправама (Циљ 6).

Стратегија развоја социјалне заштите као посебан циљ прописује развијање мреже услуга у заједници, чиме ће се омогућити да грађани већину својих потреба задовољавају у локалној заједници.

Стратегија унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији за период 2020. до 2024. године као неке од својих посебних циљева предвиђа повећану друштвену инклузију особа са инвалидитетом и права особа са инвалидитетом на пословну способност и породични живот на равноправној основи са другима, те ефикасну заштиту од дискриминације, насиља и злостављања. Као једну од мера која доприноси реализацији првог посебног циља (повећана друштвена инклузија особа са инвалидитетом), Стратегија предвиђа: побољшање квалитета живота особа са инвалидитетом и усвајање програма деинституционализације уз обезбеђивање адекватне подршке за живот у заједници и породици, укључујући и развој услуга подршке за самостални живот у заједници. Као показатеље резултата Стратегија наводи: број услуга подршке за самосталан живот у заједници и живот у породици, као и број особа са инвалидитетом којима је обезбеђено приступачно социјално становање. Акционим планом који прати Стратегију се ова посебна мера разлаже на активности којима се предвиђа постизање циља.

Стратегија развоја заштите менталног здравља и Програм о заштити менталног здравља у Републици Србији за период 2019–2026. године као један од принципа истичу здравствену заштиту у заједници.

Стратегија превенције и заштите од дискриминације и пратећи Акциони план у одељку који уређује положај особа са инвалидитетом прописује општи и посебне циљеве усмерене на промену јавних политика у одређеним областима које могу да буду „извор дискриминације“, нарочито у областима рада, запошљавања и стручног оспособљавања, личног статуса и породичног живота, социјалне и здравствене заштите, пружању услуга, коришћењу јавних површина, афирмисању учешћа особа са инвалидитетом у политичком и јавном животу, као и приступу правди особа са инвалидитетом.

4 Акциони план за Поглавље 23, одељак „Основна права“, доступно на: <https://www.mpravde.gov.rs/files/Akcioni%20plan%20PG%2023%20Treci%20nacrt-%20Konacna%20verzija1.pdf>. Деинституционализација се разматра и у Нацрту ревидираног Акционог плана за Поглавље 23, у одељку „Основна права“, доступно на: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/22159/prvi-nacrt-revidiranog-akcionog-plana-za-poglavlje-23.php>

5 <http://socijalnoukijucivanje.gov.rs/sr/%D1%83%D1%81%D0%B2%D0%BE%D1%98%D0%B5%D0%BD-%D0%B8%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98-%D0%BE-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-%D1%80/>

6 „Службени гласник РС“, број 108/05

7 „Службени гласник РС“, број 44/20

8 „Службени гласник РС“, број 8/07

9 „Службени гласник РС“, број 84/19

10 „Службени гласник РС“, број 60/13

11 „Службени гласник РС“, број 30/18

2.2. Међународни и национални правни оквир

Најважнији документ за развој услуга социјалне заштите у заједници је Конвенција о правима особа са инвалидитетом Уједињених нација и њен Опциони протокол, одобрени на Генералној скупштини Уједињених нација 2006. године. Ступила је на снагу 2008. године, а за земље чланице је правно обавезујућа након потврђивања.¹² Конвенција уређује права особа са инвалидитетом, а за процесе деинституционализације нарочито је значајан члан 19 који дефинише независан живот и укључивање у заједницу. Комитет за права особа са инвалидитетом дао је изворно тумачење садржине члана 19 Конвенције Општим коментаром број 5.

Европски систем заштите људских права укључује велики број компоненти (обавезујућих и необавезујућих аката и механизма) битних за остваривање права на живот и интеграцију у заједницу: Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода Савета Европе¹³, те тело за надзор њеног спровођења – Европски суд за људска права¹⁴; Конвенцију за превенцију тортуре и нељудског и деградирајућег поступања и кажњавања¹⁵; Европску социјалну повељу¹⁶ – у области становања, здравља, образовања, запошљавања, социјалне и правне заштите, слободног кретања особа и недискриминације, те механизме за надзор (Препорука 10 (2004) Комитета министара Савета Европе државама чланицама о заштити људских права и достојанства особа са менталним сметњама и експланаторни меморандум¹⁷; Препорука 1235 (1994) Парламентарне скупштине Савета Европе о психијатрији и људским правима¹⁸; Препорука (83) 2 Комитета министара Савета Европе државама чланицама у вези са правном заштитом особа са менталним сметњама, које су недобровољно смештене у установе као пацијенти¹⁹); Повеља Европске уније о основним правима²⁰, Хелсиншка декларација о менталном здрављу за Европу²¹, Заједничке европске смернице за прелаз с институционалне неге на услуге подршке за живот у заједници Европске експертске групе за прелазак са институционалне на негу засновану у заједници.²²

За област деинституционализације су посредно и непосредно релевантни закони и подзаконски акти донети у оквиру различитих сектора: социјалног, здравственог, правосуђа, и других.

Закони значајни за питања деинституционализације су:

- 1) Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом;²³
- 2) Закон о социјалној заштити;²⁴
- 3) Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом;²⁵
- 4) Закон о ванпарничном поступку;²⁶
- 5) Породични закон;²⁷
- 6) Закон о забрани дискриминације;²⁸
- 7) Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом;²⁹
- 8) Закон о играма на срећу;³⁰
- 9) Закон о здравственој заштити;³¹
- 10) Закон о здравственом осигурању;³²
- 11) Закон о заштити лица са менталним сметњама;³³
- 12) Закон о становању и одржавању зграда;³⁴
- 13) Закон о јавној својини.

Наведени закони праћени су подзаконским актима који су на посредан или непосредан начин релевантни за питања деинституционализације.

Поред тога, 2020. године је Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања донело Акциони план за поглавље 19 – социјална политика и запошљавање.³⁵

12 Скупштина Републике Србије је Конвенцију и Опциони протокол потврдила 2009. године („Службени гласник РС“, број 42/09)

13 https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

14 https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/court-justice_en

15 <https://rm.coe.int/16806dbaa3>

16 <https://rm.coe.int/168007cf93>

17 [https://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/Activities/08_Psychiatry_and_human_rights_en/Rec\(2004\)10%20EM%20E.pdf](https://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/Activities/08_Psychiatry_and_human_rights_en/Rec(2004)10%20EM%20E.pdf)

18

<http://semantic>

pace.net/tools/pdf.aspx?

doc=aHR0cDovL2Fzc2VtYmx5LmNvZS5pbmVbcncveG1sL1hSZWYvW0ILURXLWV4dHIuYXNwP2ZpbGVpZD0xNTI0S2sYW5nPUVO&xsl=aHR0cDovL3NiYWwudGJlcGFJZS5uZXQvWHNsC9QZGYvWFJlZi1XRClBVC1YUWwUERGlnhzbA=&xsltparams=ZmlsZWlkPTE1MjY5

19 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804fe027

20 http://ravnopravnost.gov.rs/wpcontent/uploads/2012/11/images_files_Povelja%20Evropske%20unije%20o%20osnovnim%20pravima.pdf

21 <https://npm.rs/attachments/Helsinki%20deklaracija%20o%20mentalnom%20zdravlju%20za%20Evropu.pdf>

22 <https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2017/07/guidelines-final-english.pdf>

23 „Службени гласник РС“, број 42/09

24 „Службени гласник РС“, број 24/11

25 „Службени гласник РС“, бр. 36/09 и 32/13

26 „Службени гласник РС“, бр. 25/82 и 48/88 и „Службени гласник РС“, бр. 46/95, 18/05, 85/12, 45/13, 55/14, 6/15 и 106/15

27 „Службени гласник РС“, бр. 18/05, 72/11 и 6/15

28 „Службени гласник РС“, број 22/09

29 „Службени гласник РС“, бр. 33/06 и 13/16

30 „Службени гласник РС“, број 18/20

31 „Службени гласник РС“, број 25/19

32 „Службени гласник РС“, број 25/19

33 „Службени гласник РС“, бр. 45/13

34 „Службени гласник РС“, бр. 104/16 и 9/20

2.3. Прописи које треба донети односно изменити, ревидирати и додатно развити стандарде квалитета бриге и подршке како би се реализовале мере јавне политике

Национални правни прописи, као и међународна регулатива потврђена од стране Републике Србије, чине богат правни оквир за реализацију мера јавне политике у овој области. Ипак, да би све мере биле систематски и доследно спроведене потребне су измене и допуне већ постојеће регулативе и то: Закона о социјалној заштити; Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом; Закона о ванпарничном поступку; Стратегије развоја социјалне заштите; Породичног закона и Уредбе о мрежи установа социјалне заштите.

Након измена и допуна наведених аката, биће потребна њихова разрада кроз подзаконску регулативу.

У циљу реализације мера јавне политике такође је потребно донети Закон о социјалном предузетништву.

3. ОПИС ПОСТОЈЕЋЕГ СТАЊА

Деинституционализација је процес који треба да омогући пре свега особама са инвалидитетом да свакодневне потребе задовољавају у властитим локалним заједницама, уз сву неопходну помоћ и подршку. Са становишта социјалне заштите процес је усмерен ка превенцији смештаја у институције и повратку корисника из установа за смештај у природно окружење, што се остварује кроз развој услуга у заједници, одрживо финансирање, поштовање права корисника на властиту избор и учешће у процесима доношења одлука.

У том смислу, основни показатељи успешности процеса деинституционализације у систему социјалне заштите су:

- број корисника у установама за смештај;
- број усвојених планова трансформације установа за смештај;
- број корисника који су изашли из установа за смештај;
- број установа које су, поред услуга смештаја, лиценциране и за друге услуге социјалне заштите;
- број услуга социјалне заштите у заједници које подржавају остатак у природном окружењу;
- број корисника услуга социјалне заштите у заједници;
- издвајања из локалних буџета за развој услуга социјалне заштите у заједници;
- издвајања из републичког буџета за процесе трансформације установа за смештај;
- број корисника који су делимично и потпуно лишени пословне способности;
- број корисника којима је делимично или потпуно враћена пословна способност;

Актуелно, број корисника у установама за смештај особа са интелектуалним и менталним тешкоћама се не мења, плански приступ њиховој трансформацији није успостављен, услуге у заједници су недовољно и неравномерно развијене уз константне проблеме финансијске одрживости, издвајања из локалних буџета за развој услуга у заједници су недовољна, повећава се број особа потпуно или делимично лишених пословне способности.

3.1. Анализа остварених резултата спровођења претходног документа јавне политике, односно прописа

Стратегија деинституционализације у социјалној заштити се први пут доноси. Стратегија развоја социјалне заштите усвојена 2005. године, престала је да важи. У складу са чланом 32. Закона о планском систему, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања је 2018. године покренуло процес израде нове Стратегије социјалне заштите у Републици Србији, која још увек није усвојена.

У Стратегији развоја социјалне заштите из 2005. године, експлицитно се не помиње деинституционализација, али су дефинисани циљеви и активности који су од значаја за овај процес. Тако се један од појединачних циљева састојао у обезбеђењу територијално и функционално доступних услуга, посебно оних које подржавају живот у заједници. Такође, апострофирани су неопходности реформе услуга смештаја, које треба да се одвијају у два правца:

- преиспитивања постојеће мреже свих облика смештаја, уз приоритетан развој породичног смештаја;
- преиспитивања врсте и квалитета услуга смештаја које се актуелно пружају у систему социјалне заштите.

У том контексту наведене су мере и активности које се састоје из: доношења средњорочних планова трансформације установа, доношења посебних планова трансформација за сваку установу, прилагођавања постојеће мреже трансформацији установа и увођења нових услуга социјалне заштите у оквиру постојећих институција и служби социјалне заштите, и у заједници.

Одлуком о мрежи установа из 2010. године³⁶ постављене су основе за покретање процеса трансформације установа за децу. У установама за децу без родитељског старања, поред смештајних, предвиђени су и капацитети за тзв. „додатне услуге“. Тиме су ове установе формално ушле у процес трансформације, који је требало да резултира њиховим реструктурирањем, у смислу да поред смештаја пружају и друге услуге. Наредном Уредбом из 2012. године³⁷ некадашњи домови за децу и младе са интелектуалним тешкоћама (Ветерник, Стамница, Сремчица), кроз посебне радне јединице претворени су и у установе за одрасла лица са сметњама у развоју. На тај начин, заправо је верификована ситуација у пракси, с обзиром на то да су у њима већински корисници одрасла лица. Веома ограничене могућности напуштања установа условиле су да се промени корисничка група одрастањем корисника, прерастањем у корисничку групу одраслих. Тако одрасли чине 72% корисника установе „Др Никола Шуменковић“ у Стамници, 56% корисника у Ветернику и 45% корисника у Сремчици.³⁸ Истовремено, домови у Неготину, Алексинцу, Бањи Ковиљачи и Нишу, прерасли су у мале домске заједнице. У овим установама смањење броја корисника није довело до промене броја запослених, што је узроковало финансирања тзв. „празних капацитета“. Тиме су сачувана радна места, али је цена услуга значајно порасла. Истраживање спроведено 2016. године показало је да уколико се годишња издвајања из републичког буџета поделе са 12 месеци и бројем деце на смештају у Дому Бања Ковиљача, месечни трошкови за једног корисника износе 115.380 динара.³⁹ Слична ситуација је идентификована и у другим установама, у којима је дошло до смањивања и финансирања празних капацитета. Важећа Уредба из 2013. године⁴⁰ суштински је задржала решења из претходне.

УНИЦЕФ је у сарадњи са министарством надлежним за социјалну заштиту реализовао више пројеката који су за циљ имали деинституционализацију установа за децу. Предвиђали су забране пријема деце и трансформације установа у центре за децу и породицу, организоване на регионалном нивоу, који би поред услуга смештаја мањих капацитета за I и II степен подршке, обезбеђивали услуге породичног сарадника и предах смештаја. Било је предвиђено да се центри за децу и породицу оснују до краја 2019. године. Урађени су и детаљни планови, који су обухватили финансијске трошкове трансформације појединих домава.⁴¹

Поред изласка корисника из установа, као и забране нових пријема, пројекти које је реализовао УНИЦЕФ у партнерству са министарством надлежним за социјалну заштиту и Хуманитарном организацијом „Дечије срце“, обухватале су активности јачања професионалних капацитета за рад са децом са сметњама у развоју, припреме корисника за излазак из институције и прихват деце која излазе из установа. Фокус је био на развоју специјализованог хранитељства, те је један број деце упућен на коришћење овог облика породичног смештаја. Ипак, након завршетка пројекта значајан број деце који је био измештен из установа, поново је институционализован.

Уредбом о мрежи установа социјалне заштите није предвиђена трансформација установа у којима су смештена одрасла лица са интелектуалним и менталним тешкоћама.

Активности усмерене ка успостављању процеса деинституционализације, министарство надлежно за послове социјалне заштите, углавном је пројектно реализовало у сарадњи са Канцеларијом Европске уније и УНИЦЕФ-ом.

Пројекат „Подршка деинституционализацији и социјалној инклузији особа са менталним инвалидитетом и проблемима менталног здравља“ (ИПА 2011), вредности 5,17 милиона евра, познат под називом „Отворени загрљај“, преваходно је био усмерен ка деинституционализацији установа за смештај одраслих лица са интелектуалним и менталним тешкоћама. Развој услуга у заједници, пре свих становање уз подршку, омогућио је да 154 корисника напусти институције. Већина установа укључених у пројекат, израдила је планове трансформације, по којима би поред услуга смештаја, требало да обезбеђују и услугу становање уз подршку. Замисао је била да се искористе кадровски капацитети, те да постојеће установе постану регионални центри за пружање услуге становање уз подршку. Према овим плановима у периоду од пет до десет година дошло би до значајног смањивања броја корисника, а у неким случајевима и до укидања установа за смештај. Изостанак стабилних извора финансирања и пре свега системске и практичне одређености за процесе трансформације, довели су до тога да се већина корисника врати у установе из којих су изашли, а да институције и даље функционишу на непромењен начин, са константним бројем корисника.

Следећи пројекат, финансиран из националног програма ИПА 2012 за Републику Србију, „Подршка социјалној инклузији најугроженијих група, укључујући Роме, кроз разноврсније социјалне услуге у заједници“, вредности 6,5 милиона евра, требало је да допринесе даљем развоју процеса деинституционализације, пре свега кроз развој услуга које подржавају останак у природном окружењу. Због сличности са претходним, колоквијално је називан „Отворени загрљај II“. Захваљујући овом пројекту још један број корисника је кроз развој услуге становања уз подршку напустио домски смештај. Међутим, из истих, већ наведених разлога, већина се вратила у установу.

Услед изостанка планског и системског приступа идеје о трансформацији до данашњих дана нису разрађене. Изостанак осмишљене деинституционализације уз одсуство услуга социјалне заштите у заједници, условио је да установе постају трајно место живота за већину корисника. Намена капацитета за додатне услуге није разрађена. Нејасно је како се рачуна попуњеност додатних капацитета и које су то услуге које се пружају у оквиру ових капацитета, имајући у виду да Уредба о мрежи установа социјалне заштите начелно прописује да установе могу обављати другу врсту делатности сагласно основној делатности, уз претходно прибављену сагласност Министарства надлежног за социјалну заштиту, односно надлежног покрајинског органа. Имајући све изнето у виду, закључак је да се процеси деинституционализације нису одвијали у жељеном правцу, може се основано тврдити да је актуелна слична ситуацији од пре пет година.

36 Одлука о мрежи установа за смештај корисника социјалне заштите, „Службени гласник РС“, број 98/10

37 Уредба о мрежи установа социјалне заштите, „Службени гласник РС“, број 16 од 7. марта 2012.

38 Милановић М., Бркић М., Извештај о трансформацији пет установа за децу и младе, Идеас, 2016.

39 Милановић М., Бркић М., Извештај о трансформацији пет установа за децу и младе, Идеас, 2016.

40 Уредба о мрежи установа социјалне заштите, „Службени гласник РС“, број 12/13

41 Видети детаљније: Милановић М., Бркић М., Извештај о трансформацији пет установа за децу и младе, Идеас, 2016.

3.2. Упоредна међународна пракса

Иако постоји несумњива потреба за универзалним приступом висококвалитетној и приступачној дуготрајној нези, кроз пружање услуга социјалне заштите у заједници, у многим земљама систем подршке и заштите особа са инвалидитетом спроводи се у институционалном окружењу.

Анализа која је обухватила државе чланице Европске уније и Републику Турску показала је да у овим земљама преко 1,2 милиона деце и одраслих са интелектуалним и менталним тешкоћама живи у резиденцијалним установама.⁴² Ова студија је такође указала да су подаци које државе имају о броју особа које су смештене унутар установа некомплетни, те се може претпоставити да је укупан број особа још већи. Институционални смештај је значајно присутнији у земљама централне и источне Европе.⁴³

Ad hoc експертска група Европске комисије је 2009. године израдила Извештај за транзицију од институционалне ка заштити у заједници (Report of the Ad Hoc Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care). Европска експертска група за транзицију од институција ка услугама у заједници, 2012. године формулисала је Заједнички европски водич за имплементацију и подршку одрживог процеса транзиције. Исте године израдила је и „Приручник о коришћењу средстава Европске уније за прелазак са институционалне на негу у заједници“ (Toolkit on the Use of European Union Funds for the Transition from Institutional to Community-based Care). У њима су дефинисани основни принципи и кораци који треба да доведу до успешног процеса деинституционализације.

Већина европских земаља започела је ове процесе, који се одвијају са мање или више успеха.

Процес деинституционализације у Мађарској је покренут 2012. године. Средства у висини од око 250 милиона евра обезбеђена су из структурних фондова Европске уније.⁴⁴ Међутим, спровођење реформе критиковано је од стране мађарских и међународних невладиних организација, због тога што су се објекти у којима су смештане особе са интелектуалним и менталним тешкоћама, налазили на врло удаљеним и изолованим локацијама у односу на градове. Такође, указано је на тенденције да се корисници смештају у нове објекте у оквиру самих установа, тако да је до 2013. године око 10% свих постеља било у „малим домским заједницама“.⁴⁵ На овај начин побољшани су само услови смештаја, док суштинска деинституционализација у смислу укључивања у живот у заједници није учињена. Комитет за права особа са инвалидитетом критиковао је ово решење као озбиљно и систематско кршење права из Конвенције о правима особа са инвалидитетом.

У Бугарској интензивнији процеси започињу 2007. године. Формиран је читав низ „центара за породични смештај“ и „малих домских заједница“ које су представљале алтернативу смештају корисника у институцијама. Међутим, начин пружања услуга је у великој мери остао непромењен. Особље је и даље доносило одлуке које се тичу корисника без њиховог учешћа у поступку доношења, корисници нису били упознати за проценама њихових потреба, индивидуалним плановима, бивали су лишавани личних докумената. Како се наводи у једном истраживању, кључна промена је да су „велике институције у малом селу претворене у мале установе у великом граду“.⁴⁶ Комитет за права особа са инвалидитетом критиковао је ово решење као озбиљно и систематско кршење права из Конвенције о правима особа са инвалидитетом.

Од осамдесетих година прошлог века у Савезној Републици Немачкој се много више инсистира на правима особа са интелектуалним и менталним тешкоћама и квалитету услуге која им се пружа, што је био додатни разлог убрзаног развоја услуга у заједници. Ово је, заједно са све већим трошковима пружања социјалне заштите у установама, довело до тога да је 1994. године установљено осигурање за дуготрајну негу које је терет трошкова пружања услуга усмерило са покрајина, градова и општина на посебно осигурање, што је био значајан подстицај даљем развоју локалних услуга и успостављања система са корисником у центру.

Главни покретач процеса деинституционализације у Републици Италији био је закон из 1978. године којим је било предвиђено затварање психијатријских болница и изградња нове мреже пружања услуга у заједници. Забрана нових пријема је довела до драстичног смањења броја постеља. Последњих 15.000 корисника/пацијената је напустило психијатријске болнице 1992. године. Међутим, успешност процеса деинституционализације значајно варира у односу на регионе и степене привредне развијености:

- у градовима мале и средње величине на северу и у центру Републике Италије спроводи се пуна имплементација реформи;
- у великим градовима уочљив је развој услуга у заједници, али су и даље присутне велике институције;
- на југу Републике Италије нема значајнијих промена, са врло ограниченим дометима реформе⁴⁷.

42 Mansell J., Knapp M., Beadle-Brown J. and Beecham J. (2007) *Deinstitutionalisation and community living – outcomes and costs: report of a European Study. Volume 2: Main Report. Canterbury: Tizard Centre, University of Kent*

43 Mladenov, T., 2018. *Disability and Postsocialism. London: Routledge, p 38.*

44 Kormany, M., 2018. *A Kivaltasi Program Minosegi Garanciaja a Nemzetkozi Egyuttmukodes [International Cooperation Is the Guarantee of the Quality of Deinstitutionalisation]. 1224 Budapest: Hungarian Government*

<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/szocialis-ugyekert-es-tarsadalmi-felzarkozasert-felelos-allamtitkarsag/hirek/a-kivaltasi-program-minosegi-garanciaja-a-nemzetkozi-egyuttmukodes>

45 KSH 2015. 2011. *Evi Nepszamlalas – 17. A Fogyatekossaggal Elok Helyzetees Szocialis Ellatasuk./Population Census 2011 – Vol. 17. Persons with disabilities and social services. Budapest: Kozponti Statisztikai Hivatal*

46 Deneva, N. and Petrov, R. 2016. *‘Zivot na Volya Ili po Chuzhda Volya! Politikata na t. nar. „Deinstitucionalizatsiya” (DI) v Balgariya i Posleditsite za Pravoto na Nezaisim Zivot na Horata s Uvvezhdaniya, Koito sa Obekt na Tazi Politika’ [Living Free or under Control the Policy of the so-Called „Deinstitutionalisation” (DI) in Bulgaria and the Consequences for the Right to Live Independently of People with Disabilities Targeted by This Policy]. Online publication. Sofia: Center for Independent Living. Available online at: <http://cil.bg/userfiles/nabliudatelniitsa/Report-DI-Final.pdf&doctype=reg@actid=433496>*

47 Picardi A., Rucci P., de Girolamo G., Santone G., Borsett G., Morosini P. *The quality of life of the mentally ill living in residential facilities. European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience 2006; 20: 1-10.*

3.3. *Анализа проблема*

3.3.1. *Неразвијеност и неравномерна територијална распоређеност услуга социјалне заштите у заједници*

У надлежности јединица локалне самоуправе су следеће услуге социјалне заштите:

- дневне услуге у заједници;
- услуге подршке за самосталан живот, при чему је услуга становања уз подршку особа са инвалидитетом у ингеренцији оних јединица локалне самоуправе чији је степен развијености изнад републичког просека;
- саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге, осим саветовања и обуке хранитеља и усвојитеља;
- услуга смештаја у прихватилиште, као и друге услуге од интереса за локалне самоуправе.

С обзиром на чињеницу да Закон о социјалној заштити не препознаје услуге личног пратиоца и предах смештаја, није ни нормативно одређено ко их финансира. У пракси се обезбеђују из пројектних активности и буџета ЈЛС. Правилником о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите⁴⁸ услуга социјалне заштите лични пратилац детета сврстана је у групу дневних услуга у заједници, а услуга предах смештај у услуге смештаја.

У Републици Србији постоји 145 локалних самоуправа. У већини се пружа барем једна од услуга социјалне заштите.

Табела 1. *Распрострањеност услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС⁴⁹*

2012.		2015.		2018.	
Пружају услуге	Не пружају услуге	Пружају услуге	Не пружају услуге	Пружају Услуге	Не пружају услуге
138	7	133	12	137	8

У 92% до 95% локалних самоуправа пружа се нека од услуга социјалне заштите. Константно су присутне и оне у којима се не обезбеђује ниједна од услуга прописаних Законом. Подаци из истраживања указују на проблем одрживости услуга. Док у 2012. години ниједна услуга није евидентирана у општинама Богатић, Лајковац, Љиг, Лучани и Мионица, у 2018. години идентична ситуација је присутна у Босилеграду, Гаџином Хану, Оџацима, Пожеги, Сврљигу, Трговишту, Убу и Житорађи.⁵⁰ Очигледно да је реч пре свега о малим и недовољно развијеним општинама.

48 *„Службени гласник РС”, бр. 42/13, 89/18 и 73/19*

49 *Матковић, Г., Страњаковић, М., Мапирање услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалних самоуправа у Републици Србији, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Влада, 2018.*

50 *Исто, 2018.*

Дневне услуге у заједници

Дневне услуге у заједници најзаступљенија су група услуга социјалне заштите које обезбеђују јединице локалне самоуправе.

Помоћ у кући за одрасле и старије присутна је у око 85% локалних самоуправа. Међутим, поједина истраживања показују да се у 2018. години континуирано обезбеђивала свих 12 месеци у само 51% од укупног броја општина и градова, који извештавају о постојању ове услуге⁵¹. Од шест до осам месеци пружала се у 39% јединица локалне самоуправе, а мање од шест месеци у 9,8%. Наведени подаци

указују да принципи доступности и континуираности нису испуњени у око 50% локалних самоуправа, што упућује на закључак да помоћ у кући, иако најразвијенија, у многим општинама и градовима није стабилна и перманентно одржива услуга социјалне заштите. Самим тим, ризик од институционализације се повећава. Ипак, укупан број корисника у 2018. години у односу на 2012. годину повећан је са 16.004 на 16.678 корисника.

Остале услуге из ове групе бележе константан пад распрострањености, осим дневног боравка за одрасле особе са инвалидитетом, где је удео чинио 14% у 2015. и 2018. години. Из ове групе најзаступљенија је услуга дневног боравка за децу и младе са сметњама у развоју и инвалидитетом, која је у 2013. години пружана у 71, а 2018. године у 64 јединице локалне самоуправе⁵². Углавном је на располагању корисницима из урбаних и развијених подручја и карактерише је неравномерна регионална присутност. Тако је на територији Источне Србије евидентирана само у Бору и Кладову. Иако носи назив „за децу и младе“, истовремено је користи око 36% особа старијих од 26 година. Доступна је највећем броју корисника свих 12 месеци, при чему половину њих чине житељи Београда и Новог Сада.

Према расположивим подацима, од услуга које су постојале и 2012. године, у 2018. години једино је повећан број корисника услуге помоћ у кући за старија лица (4,2%) док је број корисника свих осталих услуга смањен у распону од 21% за дневне боравке за децу са сметњама у развоју и са инвалидитетом до преко 85% за дневне боравке за децу у сукобу са законом⁵³.

51 Исто, 2018.

52 База података услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС за 2012, 2015. и 2018. годину

53 Матковић, Г., Страњаковић, М., исто.

Услуге подршке за самостални живот

Ове услуге су веома важне за процесе деинституционализације, јер са једне стране обезбеђују укључивање особа са инвалидитетом у образовне, радне и друге процесе у заједници, а са друге пружају помоћ и подршку у становању, задовољавању свакодневних потреба и вођењу што самосталнијег живота.

Табела 2. Развијеност услуга подршке за самостални живот⁵⁴

	2013.		2015.		2018.	
	Број ЈЛС	Удео (%)	Број ЈЛС	Удео (%)	Број ЈЛС	Удео (%)
Услуге подршке за самостални живот						
Персонална асистенција	16	11	17	12	17	12
Лични пратилац ⁵⁵	-	-	30	21	76	52
Становање уз подршку за младе	15	10	18	12	14	10
Становање уз подршку за ОСИ	5	3	13	9	6	5

Лични пратилац детета је услуга социјалне заштите која се у последњих пет година највише развијала. До 2013. године није била препозната, да би се пет година касније обезбеђивала у 76 локалних самоуправа. Међутим, као и друге, није подједнако доступна и развијена у свим деловима Републике Србије. У Источном делу Републике Србије практично не постоји, са изузетком Бора и Бољевца, као и у мањим општинама у западном делу земље (Љиг, Мали Зворник, Мионица, Љубовија и др.). У 18 јединица локалних самоуправа доступна је током 12 месеци, у 43 од шест до 11 месеци, а у 15 мање од шест месеци. Корисници услуге углавном су у урбаног подручја (84%), при чему Београд и Нови Сад учествују у укупном броју са 37%⁵⁶. У 2015. години ову услугу користило је 709, а у 2018. години 1762 деце, што представља повећање за 248%.

Распрострањеност услуге персоналне асистенције се практично не мења од 2013. године, развијена је у око 12% локалних самоуправа, са незнатним повећањем обухвата кориснике, од 196 у 2012. години до 223 у 2018. години.

Услуга социјалне заштите становање уз подршку за особе са инвалидитетом скоро и да не постоји. У 2015. години број јединица локалне самоуправе које пружају наведену услугу повећао се са 5 на 13, пре свега као директан резултат пројекта „Отворени загрљај“. Са његовим окончањем, које није праћено обезбеђивањем финансијских средстава било из републичког или буџета јединица локалне самоуправе, распрострањеност ове услуге се у 2018. години практично преполовила⁵⁷. Последица тога је да се већина корисника вратила у установе. У Београду су 24 особе користиле услугу становања уз подршку од 2004. године, да би након 14 година (2018. године) услуга престала да се финансира, а скоро половина од тог броја била је приморана да се поново врати у институције, где се и данас налазе.

Све наведено објашњава зашто је у 2015. години број корисника био 145, у 2018. години – 107, да би се према последњим доступним подацима, у 2019. години смањило за чак 396% и износи 27 корисника⁵⁸.

Услуга социјалне заштите становање уз подршку за младе такође бележи пад у односу на посматране године. У 2012. години постојала је наведена услуга у 15 јединица локалне самоуправе, у 2015. години у 18, а 2018. године у 14 општина и градова за укупно 50 корисника, односно 17 мање него у 2015. години. У Новом Саду је евидентиран 21 (42%) корисник, док већина осталих општина извештава да услугу пружају за једног до двоје корисника. Чак је и у Београду као најразвијенијој локалној самоуправи услугу користило само четворо младих.⁵⁹

Укупно посматрано, услуге подршке за самостални живот у 2018. години биле су доступне за 2.142 корисника, укључујући и услугу личног пратиоца детета, која у укупној структури учествује са 82%.

54 База података услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС за 2012, 2015. и 2018.

55 Као што је раније наведено, Закон о социјалној заштити не препознаје услугу личног пратиоца, већ Правилник о ближим условима и стандардима који их сврстава у дневне услуге у заједници. Сматрамо да по свом карактеру и садржају више не припадају овој групи услуга.

56 База података услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалне самоуправе за 2018.

57 И званичне податке треба узимати са резервом, јер је услед немогућности финансирања, услуга престала да се пружа у Алексинцу

58 Републички завод за социјалну заштиту, Пунолетни у систему социјалне заштите 2019, Београд, јул 2020.

Саветодавно терапијске и социјално едукативне услуге

Реч је о врло широкој групи услуга, усмерених ка пружању помоћи и подршке породицама и појединцима у превазилажењу кризних ситуација и стицању знања и вештина за самостални живот. Због своје хетерогености, за већину нису дефинисани основни стандарди. Са становишта процеса деинституционализације посебно су важне услуге саветовалишта и породичног сарадника.

Услуга саветовалишта спроводи се у 25% општина и градова у Републици Србији. Једна је од ретких која бележи пораст у односу на 2013. годину, и то за 1,7 пута. Средства из наменских трансфера су томе највише допринела, с обзиром на то да се седам од укупно осам услуга развијених у 2018. години финансирало из овог извора. Међутим, према доступним подацима, број корисника се смањило са 2.500 у 2012. години на 1.239 у 2018. години⁶⁰.

Услуга социјалне заштите породични сарадник није нормативно дефинисана у систему социјалне заштите. Препозната и иницирана пре свега од стране УНИЦЕФ-а, финансирана је и пилотирана кроз пројекте углавном у већим градовима. Захваљујући добрим резултатима, као и чињеници да у Републици Србији нису развијене тзв. „услуге на терену“ (outreach services), већ пар година уназад планира се и њихово законско дефинисање. У сарадњи са надлежним министарством реализовани су пројекти, базирани на студијама изводљивости, који су за циљ имали да резултирају трансформацијом појединих установа за децу без родитељског старања у регионалне центре за децу и породицу, у којима би се, поред ове, обезбеђивале и друге услуге. Утврђен је и рок, који је био крај 2019. године⁶¹. С обзиром на то да планирано није реализовано, са завршетком пројектних активности услуга се постепено гасила. Опстала је само у највећим градовима (Београд, Крагујевац, Ниш и Нови Сад), при чему се у Београду у 2018. години и даље финансирала из донаторских средстава, док су се у остала три града средства обезбеђивала из локалних буџета. Имајући изнето у виду, јасно је зашто је ова услуга доживела највећи пад у обухвату корисника, са 1.152 у 2015. години на 387 у 2018. години⁶².

Истакнут је значај услуге социјалне заштите предах смештај за процесе деинституционализације. Као и услуга лични пратилац детета, није дефинисана у Закону о социјалној заштити, али је стандардизована кроз Правилник о ближним условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите. Из тих разлога, и она се примарно развијала кроз пројекте, али није заживела на исти начин као услуга лични пратилац детета. У том смислу, више дели судбину услуге породичног сарадника. Према расположивим подацима у 2012. години је постојала у 11 ЈЛС, у 2015. години у 9, а у 2018. години у 6 ЈЛС. Следствено томе, дошло је до пада у обухвату корисника са 345 у 2012. години на 85 у 2018. години⁶³. На сајту министарства надлежног за послове социјалне заштите⁶⁴ не постоје подаци о лиценцираним пружаоцима ове услуге те се поставља питање ко је и на који начин обезбеђује.

Све наведено указује да услуге социјалне заштите у заједници не прате потребе корисника, с обзиром на то да нису у довољној мери развијене, нити су равномерно заступљене на територији Републике Србије. Упоређујући претходне године, може се констатовати да је ситуација чак и нешто неповољнија. Већина услуга бележи мањи или већи, али константан пад распрострањености. Поједине услуге, које су посебно важне за процесе деинституционализације, као што је становање уз подршку за особе са инвалидитетом, постепено нестају.

Разлог томе пре свега треба тражити у нестабилним изворима финансирања, али и недовољном разумевању локалних самоуправа за неопходност развоја услуга социјалне заштите. Њихова недовољна развијеност по броју, садржају, обухвату корисника и територији, основни је разлог константно високог броја корисника домског смештаја за особе са инвалидитетом, посебно лица са интелектуалним и менталним тешкоћама. Уколико се не успостави организован и територијално уравнотежен и финансијски одржив систем развоја услуга у заједници, притисак на установе за смештај биће још израженији што је у супротности са процесима деинституционализације и Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом.

60 База података услуга социјалне заштите у надлежности јединица локалне самоуправе за 2012 и 2018.

61 Видети опширније: Милановић М., Бркић М., Извештај о трансформацији пет установа за децу и младе, Идеас, 2016.

62 База података услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС за 2015. и 2018.

63 База података услуга социјалне заштите у надлежности ЈЛС за 2012, 2015. и 2018.

64 Доступно на: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/predlozi-i-nacrti/sektor-za-brigu-o-porodici-i-socijalnu-zastitu/usluge-socijalne>, приступљено 10. новембар 2019. године

3.3.2. Попуњеност смештајних капацитета и ограничене могућности за повратак у локалну самоуправу

Институције су некада сматране најбољим начином збрињавања деце која се налазе у ризичним ситуацијама и одраслих са различитим потребама за подршком. Доказано је, међутим, да збрињавање у институцији даје лошије резултате у смислу квалитета живота, него услуге социјалне заштите у заједници, те да често резултира социјалном искљученошћу и сегрегацијом.

Сматра се да институционално збрињавање има следеће карактеристике:

- 1) корисници су изоловани од шире заједнице, присиљени да живе заједно;
- 2) немају довољно контроле над сопственим животима и над одлукама које их се тичу;
- 3) потребе саме организације имају предност над личним потребама корисника.⁶⁵

65 Заједничке европске смернице о транзицији из институционалног збрињавања у збрињавање у заједници, *European Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care*, November 2012, Belgium, ISBN 978-86-7728-197-7, str. 12

Установе за смештај одраслих и старијих са инвалидитетом

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите⁶⁶, у Републици Србији постоји 16 установа за смештај одраслих лица са телесним, интелектуалним и менталним тешкоћама.

Прописани капацитет домског смештаја је 4.339 и не мења се од 2012. године. Попуњеност капацитета на дан 31. децембра из године у годину је висока и износи између 93% и 95%⁶⁷. У току сваке од посматраних година, број корисника на смештају премашује прописани капацитет, а број новопримљених се креће између 5% и 7%, што указује на веома ниску флукуацију. Претходних година листе чекања на смештај биле су на нивоу око 300, што је више од прописаног капацитета многих установа. Према подацима надлежног министарства у 2020. години повећане су листе чекања на око 550, што је последица епидемије COVID-19 и пријема корисника на смештај по посебним епидемиолошким условима. Са престанком епидемије, за очекивати је смањење броја лица на листама чекања и враћање на претходни ниво.

У установама за одрасле са телесним, интелектуалним и менталним тешкоћама у 2018. години било је запослено 1.516 радника на неодређено време или кроз друге форме радног ангажовања. То је повећање у односу на 2016. годину, када је било радно ангажовано 1.360 особа.

У укупној структури доминирају здравствени радници и пружаоци неге са 41% запослених, технички радници (спремачице, кувари, итд.) са око 39%, док је само око 6% стручних радника. Директно из буџета Републике Србије финансира се 40% запослених, из цене услуге смештаја такође око 40%, док Републички фонд за здравствено осигурање финансира око 18% здравствених радника⁶⁸.

66 „Службени гласник РС”, бр. 16/12 и 12/13

67 Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа социјалне заштите за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама, Београд, септембар 2019.

68 Републички завод за социјалну заштиту, Извештај о раду установа социјалне заштите за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама, Београд, септембар 2019.

Статус корисника

Положај корисника у систему социјалне заштите генерално је пасиван, а посебно у установама за домски смештај. Они декларативно имају право на учешће и одлучивање у свим фазама стручних поступака, али се у пракси то ретко дешава. Разлози се пре свега проналазе у доминантно медицинско-патерналистичком приступу, као и карактеристикама домског смештаја, који неминовно утиче на ограничавање људских права. Корисници ретко учествују у личном планирању, слобода избора им је веома ограничена, у установама су принуђени да поступају у складу са успостављеном дневном рутином, многима је одузета пословна способност, те и формално не могу да учествују у процесима доношења одлука и преузимања одговорности.

У старосној структури особа са интелектуалним и менталним тешкоћама доминирају одрасли корисници (26–65 година), са 81, 2%, око 16% је старијих од 65 година, 2,8% је младих (18–25 година) и евидентирано је двоје деце, што је значајно мањење с обзиром на то да је 2014. године било 18, а у 2015. години шесторо деце.

Дужина боравка у установи показатељ је (не)покретљивости ове корисничке групе и истовремено указује на развијеност услуга у заједници, односно резултате процеса деинституционализације. Око половине корисника је у установи дуже од 11 година, а 28% преко 20 година⁶⁹. Ови трендови су годинама практично непромењени, с обзиром на то да је 2012. године 27,15% корисника у установи боравило између 11 и 19 година, а 20 и више година 20.50% корисника.⁷⁰ Заправо, за скоро 8% повећао се број оних који бораве преко 20 година, што недвосмислено указује да је за већину установа крајње и једино одређиште. Имајући у виду ове податке, и не чуди што 89% корисника нема контакте са сродницима или одржава ретке и непредвидиве контакте са њима. Само 6% редовно одлази у посету породици, док се 5% најмање једном месечно виђа са сродницима у установи.⁷¹

Изазак из институције свих ових година веома је ретка појава. У 2018. години свега 3% корисника је изашло из установе, пошто су се вратили у биолошку или сродничку породицу, док је 1% самовољно напустио институцију. Готово идентични резултати присутни су од 2010. године када је Републички завод за социјалну заштиту поднео први Извештај о раду установа за кориснике са телесним, интелектуалним и менталним тешкоћама. Чак је 2010. године 6% корисника изашло из установе на начин да су се вратили у биолошку или сродничку породицу, док је 2018. године проценат два пута нижи. Смрт корисника доминантно је најзаступљенији разлог престанка смештаја и константно се креће на нивоу од око 85%.

Имајући у виду податке о дужини боравка у установи и разлозима изласка, јасно је зашто је око 82% корисника са територије друге општине, а не са оне у којој се установа налази, што је додатни проблем уколико се планира да напусте установу и настане се на територији општине у којој се установа налази.

Чињеница да је већина корисника лишена пословне способности, у значајној мери отежава њихову интеграцију у заједницу. У 2018. години 73% корисника установа за смештај особа са интелектуалним и менталним тешкоћама било је лишено пословне способности. У 41% случајева старатељ је био стручни радник центра за социјални рад, а у преосталим сродник или друга блиска особа⁷². Ова ситуација је константна свих година, те се скоро по правилу особе са менталним и интелектуалним тешкоћама лишавају пословне способности. На тај начин се обезбеђују и формални услови за смештај, јер добровољност, односно изјава о вољи корисника није потребна.

Према Правилнику о ближим условима и стандардима за пружање услуга социјалне заштите, сви пружаоци услуга у обавези су да одреде степен подршке корисницима и врсте потребне помоћи, у односу на:

- 1) способност непосредне бриге о себи;
- 2) учествовање у активностима живота у заједници⁷³.

Правилник разликује четири нивоа подршке:

– Подршка I степена – значи да корисник није способан да се самостално брине о себи и укључи у активности дневног живота у заједници, због чега му је потребно физичко присуство и континуирана помоћ другог лица,

– Подршка II степена – значи да корисник може да брине о себи и да се укључи у активности дневног живота у заједници уз физичко присуство и помоћ другог лица,

– Подршка III степена – значи да корисник може да брине о себи и да се укључи у активности дневног живота у заједници, али му је услед недовољно развијених знања и вештина потребан надзор и подршка другог лица,

– Подршка IV степена – значи да корисник самостално, односно уз подсећање, може да обавља све животне активности.⁷⁴

У складу са овим одређењем, корисници са процењеним IV и III степеном поседују потенцијале за самостални живот, при чему првима није потребна значајнија подршка, а другима у виду повременог надзора. Особе на II степену такође поседују потенцијале за бригу о себи и укључивање у активности дневног живота у заједници, уз повремено физичко присуство и помоћ другог лица. Једино особе на првом степену представљају „класичне кориснике” домског смештаја, јер им је неопходна континуирана нега и помоћ другог лица, услед немогућности да самостално брину о себи. Ипак, треба нагласити да све особе без обзира на степен потребне подршке имају право на самостални живот у заједници, уз одговарајући ниво подршке.

Налази једног истраживања⁷⁵ показују да је у многим установама у значајној мери, од 16% до 65% присутан број корисника са III и IV степеном, дакле оних који би без већих потешкоћа и уз одговарајућу подршку могли да воде самосталан живот у заједници. Средња вредност корисника са III и IV степеном у десет установа за одрасла лица са интелектуалним и менталним тешкоћама је 36,7%, што би у односу на њихов прописани капацитет (3.778), значило да би око 1.380 корисника могло уз одговарајући систем подршке да напусти институцију и живи у заједници. Према налазима овог истраживања у појединим институцијама тај проценат би износио и преко 50%, што је од изузетног значаја за одређивање приоритета у процесима трансформације.

Сви наведени подаци указују да не постоји јасан стратешки правац деинституционализације одраслих особа са интелектуалним и менталним тешкоћама. Ситуација је годинама практично непромењена, број корисника је константан, са тенденцијом повећања дужине боравка у установи. За многе је институција крајње одређиште из којег је смрт најдоминантнији облик престанка смештаја, иако налази појединих истраживања показују значајно присуство корисника који би без већих тешкоћа могли да напусте установу и наставе живот у заједници. Индивидуализовани приступи у планирању практично не постоје, све се своди на дневне рутине, карактеристичне за колективне смештаје. Недостатак услуга које подржавају излазак из институције, пре свих станавања уз подршку, утичу да нормативно наглашена привременост домског смештаја, нема поткрепљења у пракси.

Листе чекања на смештај, које се константно крећу на нивоу од око 250, указују да ће потребе за овим врстама установа бити још израженије, уколико се не успостави јасан и одржив систем деинституционализације, базиран на широком спектру услуга у заједници.

69 Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа социјалне заштите за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама*, Београд, септембар 2019, стр. 14

70 Републички завод за социјалну заштиту, *Синтетизовани извештај о раду установа социјалне заштите за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама*, Београд, јун 2013.

71 Републички завод за социјалну заштиту, *Извештај о раду установа социјалне заштите за одрасле и старије са менталним, интелектуалним, телесним или сензорним тешкоћама*, Београд, септембар 2019, стр. 16.

72 Републички завод за социјалну заштиту, *исто*, стр. 16

73 „Службени гласник РС”, члан 14, бр. 42/13, 89/18 и 73/19

74 *Исто*, члан 15

75 Петковић Г., *Анализа усклађености цена услуга домског смештаја са потребама корисника са интелектуалним и менталним потешкоћама*, Мастер рад, Факултет политичких наука, Београд, 2020.

Установе за смештај деце и младих

Актуелно, у Републици Србији функционише 18 установа за смештај деце и младих: десет установа за смештај деце и младих без родитељског старања, пет установа за смештај деце и младих са сметњама у развоју три установе за смештај деце и младих са проблемима у понашању. Укупан смештајни капацитет за децу и младе износи 1.656 места.

Према Уредби о мрежи установа социјалне заштите⁷⁶ број установа које су намењене за смештај деце и младих је 21, и то:

- 13 је намењено смештају деце и младих без родитељског старања;
- пет је намењено како смештају деце и младих са сметњама у развоју, тако и одраслих корисника са интелектуалним и менталним тешкоћама;
- три установе за смештај корисника у сукобу са родитељима, старатељима и заједницом.

Према важећој Уредби о мрежи установа, не постоји установа која је искључиво намењена деци и младима са сметњама у развоју, с обзиром на то да су као корисничке групе наведена „деца и млади без родитељског старања и деца и млади са сметњама у развоју“.

Од 18 установа за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју, пет установа има више радних јединица и то:

– Установа за децу и младе Савски венац, Београд (Центар за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду), који има осам радних јединица (два стационара, пет домова и једну јединицу за интензивну подршку);

– Сремчица, Ветерник, Стамница, Колевка – које имају радне јединице за младе и одрасле и старије.

Према Уредби о мрежи установа, укупан капацитет установа за децу и младе са сметњама и децу и младе без родитељског старања износи 2.448 корисника, од тога је:

- 1.392 места намењена за смештај деце и младих (што чини 62,2%)
- 246 места намењених за смештај деце, младих и одраслих (11%)
- 600 места намењених за смештај одраслих корисника (26,8%)

Истраживање које је спроведено 2016. године, показало је да се само две трећине смештајних капацитета који се у систему воде као ресурси за децу и младе (празни смештајни капацитети), заиста и планирају за њих.⁷⁷

У истом истраживању се наводи да је структура установа таква да већина не испуњава стандарде по питању капацитета установе. Само једна установа (Радна јединица „Драгутин Филиповић Јуса”, која делује у оквиру Установе за децу и младе Београд) има предвиђен смештајни капацитет за 12 и мање корисника, 28,4% установа има смештајни капацитет од 13–50 деце, а највећи број установа – 71% има више од 50 корисника. Оваква структура установа може да представља ризик за квалитет пружених услуга.⁷⁸

Према подацима из 2013. године, попуњеност капацитета установа за децу и младе је износио 88,8%, али само 37,6% тих капацитета је коришћен за смештај деце и младих, док се остатак користио за смештај одраслих. Овакве налазе можемо да тумачимо и чињеницом да се капацитети три највеће установе – установа у Стамници, Сремцици и Ветернику, који чине више од половине расположивих места, доминантно користе за смештај одраслих особа.⁷⁹

76 „Службени гласник РС”, бр. 16/12 и 12/13

77 Милановић М., Бркић М., *Извештај о трансформацији пет установа за децу и младе*, Идеас, 2016.

78 Милановић М., Бркић М., *Извештај о трансформацији пет установа за децу и младе*, Идеас, 2016.

79 *Ибид.*

Структура корисника установа за смештај деце и младих

Корисници домског смештаја и смештаја у мале домске заједнице најчешће су деца без родитељског старања и деца са сметњама у развоју, чији положај је нарочито угрожен са више аспеката. Према одредбама Закона о социјалној заштити, деца и млади са сметњама у развоју могу да буду корисници услуга социјалне заштите, уколико имају сметње у развоју (телесне, интелектуалне, менталне, сензорне, говорно-језичке, социо-емоционалне, вишеструке), а њихова потреба за негом и бригом превазилази могућности породице.⁸⁰

Иако демографски подаци указују на пад наталитета и мањи удео деце у општој популацији, број деце који користи услуге система социјалне заштите бележи константан раст од 2014. године. Удео деце корисника система социјалне заштите у општој популацији деце у Републици Србији износи 16,4%, што значи да је свако шесто дете корисник система социјалне заштите.⁸¹

Република Србија је имала значајне резултате када је реч о смањењу броја деце и младих који су смештени у установе социјалне заштите, што је пратио повећан број деце у хранитељским породицама. Према неким истраживањима у периоду од 2000. до 2011. године, укупан број деце и младих у установама социјалне заштите је смањен за 48%.⁸²

Ипак, према подацима Републичког завода за социјалну заштиту, током 2018. године евидентирано је 1.035 деце нових корисника услуга смештаја (домског и породичног), с тим што је већина корисника краткотрајно користила услугу домског смештаја до преласка на породични смештај. У периоду од само две године број нових корисника породичног смештаја смањио за 11,2%, док је број корисника домског смештаја порастао за 22,8%.⁸³ Према истом извору, стопа деце на смештају (домском и породичном) на крају 2019. године износи 494,5 и у односу на 2010. годину повећана је за 14,9%.⁸⁴ Треба истаћи да кретање стопе деце на домском смештају у десетогодишњем периоду бележи тренд смањења од 42,5%, што Републику Србију сврстава у земље са најнижом стопом деце на резиденцијалном смештају у Европи.⁸⁵

Током 2018. године, забележен је прекид домског смештаја за 152 деце, при чему је и даље већи број пријема од отпуста. Забрињава податак да је најчешћи разлог прекида у 2018. години био премештај у другу установу (25,58%) што је само промена институције. Код 20,93% створени су услови за повратак у биолошку или сродничку породицу, у хранитељску је измештено 17,44%, усвојено је 11,62%, у истом проценту је смрт разлог за престанак смештаја, док је код само 3,48% престала потреба за смештајем због осамостаљивања корисника.⁸⁶

Највећи број деце и младих са сметњама у развоју, и то нарочито оних са тешким, тешким и вишеструким сметњама, налази се на смештају у великим резиденцијалним установама, а добар део и у установама или радним јединицама за одрасле, где су услови смештаја и квалитет услуге на нивоу који није задовољавајући.⁸⁷ У оквиру система социјалне заштите, услуге намењене деци са интелектуалним и менталним тешкоћама се пружају најчешће у оквиру следећих установа: Ветерник, Сремчица, Стамница и Колевка у Суботици. Чак 88% корисника у овим установама је смештено у собе са пет и више кревета, са веома оскудном организацијом окупационе терапије, стимулативних програма, едукативних и практичних садржаја.⁸⁸

Несумњиво је да су деца и млади са инвалидитетом у неповољнијем положају у односу на децу без родитељског старања. У протеклих неколико година значајно је смањен број смештаја деце без родитељског старања услед развоја хранитељства, док су слободни капацитети коришћени за смештај деце са сметњама у развоју. Услед тога, њихова заступљеност у некадашњим домовима за децу без родитељског старања износи 58,3%.

⁸⁰ Члан 41. Закона о социјалној заштити

⁸¹ Деца у систему социјалне заштите, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, септембар 2019.

⁸² Анализа праксе социјалне заштите у раду са породицама деце са сметњама у развоју, Удружење стручних радника социјалне заштите Србије, Београд

⁸³ Исто.

⁸⁴ Деца у систему социјалне заштите, Републички завод за социјалну заштиту, јул 2020.

⁸⁵ United Nations Children's Fund Regional Office for Central and Eastern Europe and Commonwealth of Independent States, *Keeping Families Together: Making social protection more effective for children, Insights Issue 1/2012 on Social Protection*, UNICEF, Geneva, 2012, p. 1.

⁸⁶ Исто.

⁸⁷ Анализа праксе социјалне заштите у раду са породицама деце са сметњама у развоју, Удружење стручних радника социјалне заштите Србије, Београд

⁸⁸ Исто.

Породични смештај

Уколико се потребе корисника не могу адекватно задовољити у примарној породици, смештај у другу породицу је најбоље алтернативно решење, јер се спречава одлазак у институцију.

Графикон 1 – Деца корисници домског и породичног смештаја (2011–2018. год.)⁸⁹



Према подацима Републичког завода за социјалну заштиту, током 2018. године, евидентирано је 1.035 деце нових корисника услуга смештаја (домског и породичног). У периоду од две године, број нових корисника породичног смештаја смањено за 11,2%, док је број корисника домског смештаја порастао за 22,8%⁹⁰. Према истом извору стопа деце на смештају (домском и породичном) на крају 2019. године износи 494,5 и у односу на 2010. годину повећана је за 14,9%.⁹¹ Међутим, потребно је истаћи да кретање стопе деце на домском смештају у десетогодишњем периоду бележи тренд смањења од 42,5%, што Републику Србију сврстава у земље најнижом стопом деце на резиденцијалном смештају у Европи⁹²

Захваљујући развоју тзв. стандардног хранитељства значајно је смањен број корисника у установама за децу без родитељског старања. Према подацима Извештаја Републичког завода за социјалну заштиту, у 2019. години је било 5350 деце корисника породичног смештаја⁹³. Са друге стране, тзв. специјализовано хранитељство, иако нормативно препознато, није у значајнијој мери заживело, услед чега су деца и млади са сметњама у развоју, у већем ризику од институционализације. Према подацима министарства надлежног за социјалну заштиту у 2020. години овај облик смештаја користило је 347 деце од 18 година и 126 младих (од 18–26 година).

Породични смештај одраслих и старијих нормативно је препознат Законом о социјалној заштити у смислу облика смештаја и дефинисањем врста смештаја у другу породицу, али још увек не постоје стандарди за ову врсту смештаја. И поред недостатка подзаконских аката који би ближе уређивали ову врсту смештаја, она је у пракси заступљена на одређеном нивоу. Подаци министарства надлежног за социјалну заштиту указују да је овај облик смештаја у 2020. години користило 910 одраслих и старијих.

Непотпуна нормативна одређеност породичног смештаја и недовољна развијеност специјализованог хранитељства за децу и младе, умањују спектар услуга које се пружају у природном окружењу, те повећавају ризик од институционализације.

89 Деца у систему социјалне заштите, Републички завод за социјалну заштиту, септембар 2019. године

90 Исто.

91 Деца у систему социјалне заштите, Републички завод за социјалну заштиту, јул 2020. године

92 United Nations Children's Fund Regional Office for Central and Eastern Europe and Commonwealth of Independent States, *Keeping Families Together: Making social protection more effective for children, Insights Issue 1/2012 on Social Protection*, UNICEF, Geneva, 2012, p. 1.

93 Републички завод за социјалну заштиту. Деца корисници система социјалне заштите за 2019. годину <http://www.zavodsz.gov.rs/media/2000/deca-u-sistemu-socijalne-zastite-2019.pdf>

3.3.3. Систем финансирања

Права и услуге социјалне заштите финансирају се из буџета Републике Србије, аутономне покрајине, односно јединица локалне самоуправе.

Финансирање услуга на локалном нивоу

Локалне самоуправе су 2018. године за пружање услуга социјалне заштите у њиховој надлежности издвојиле 3,65 милијарди динара. Највише издваја град Београд, 1,26 милијарди динара или 34,5% укупних расхода свих локалних самоуправа⁹⁴.

У 2018. години у осам општина није финансирана ниједна услуга социјалне заштите. Ови подаци не корелирају у потпуности са степеном развијености општина, те је од осам општина које нису издвајале средства за услуге социјалне заштите пет неразвијено (припада групи девастираних и општинама из IV групе најмање развијених општина), док се преостале три не налазе у овој групи. Самим тим очигледно је да степен развијености није једини фактор који одређује руководство локалне самоуправе да ли ће финансирати неку услугу из области социјалне заштите. Код општина које издвајају врло скромна средства за ове намене истиче се општина Беочин која спада у групу најразвијенијих општина. У просеку, за услуге социјалне заштите на локалном нивоу локалне самоуправе издвајају 454 динара годишње. У 2018. години осам општина (њих 5,5%) није издвајало средства за услуге, 91 (62,75%) је по становнику издвајало мање од просека, њих 35 (24,14%) је издвајало између просека од 454 динара и двоструко већег износа од 910 динара и коначно њих 11 (7,58%) је издвајало више од двоструког износа.

Значајно је рећи да је од укупних средстава које су у локалним самоуправама утрошена за пружање услуга социјалне заштите, у њиховој надлежности из буџета локалних самоуправа издвојено 2,8 милијарди (од укупно издвојених 3,65 милијарди динара), што чини 76,5%. Буџет Републике Србије учествовао је са 17,7%, од тога наменски трансфери са 17,1%. Донације чине 2,8% укупних средстава,

учешће корисника у цени услуге 2,2%, а остали извори износе 0,8% од укупних средстава. Без наменских средстава број услуга пружених на локалном нивоу био би значајно мањи.

С друге стране, велики број локалних самоуправа се ослонио на средства која се добијају из наменских трансфера, смањујући издвајања за ову намену из локалних буџета. У том смислу, свака пета локална самоуправа која је добила средства из наменских трансфера није издвојила средства или је издвојила изузетно низак износ. Међу њима се налазе и градови као што су Лозница, Зајечар и Краљево. У 40 локалних самоуправа средства из наменских средстава чинила су мање од половине укупних средстава за социјалну заштиту, код 42 наменска средства су износила 50 до 89% укупних средстава, док је код 23 тај проценат преко 90%.

Расходи за три најразвијеније услуге социјалне заштите на локалном нивоу – (1) помоћ у кући за одрасле и старије; (2) дневни боравак за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом и (3) лични пратилац детета у 2018. години су учествовали са 75% у укупним расходима за услуге социјалне заштите.

Када се посматрају расходи по групама услуга, расходи за дневне услуге у заједници су у 2018. години износили близу три милијарде динара (2.966.718.799 динара), од чега највише за помоћ у кући за одрасле и старије – 1,255 милијарди динара.

У пружању ових врста услуга значајно је и учешће наменских средстава које код услуге помоћ у кући за одрасле и старије износи 25%, а за децу и младе 32%. Код дневног боравка за одрасле ОСИ износи 21%, а код услуге лични пратилац детета учешће наменских средстава износи 24%.

Укупни расходи за услуге подршке за самостални живот су у 2018. години износили само 168 милиона динара.

Расходи локалних самоуправа за саветодавно-терапијске и социјално-едукативне услуге социјалне заштите су у 2018. години износили нешто мање од 103 милиона динара.

Основни проблем код финансирања услуга социјалне заштите на локалним нивоу је пре свега врло неравномерно финансирање које није увек у вези ни са степеном развоја општине ни укупним износом буџета локалне самоуправе, већ пре свега са постављањем приоритета руководства локалне самоуправе, где врло често расходи за социјалну заштиту не осликавају реалну потребу становништва за услугама. Ситуација би била додатно погоршана када не би постојали наменски трансфери из буџета Републике Србије. Докле год се не спроведу значајније промене у финансирању услуга на локалном нивоу, неће бити значајнијег стимулисања развоја услуга.

94 Матковић Г., Страњаковић М., Мапирање услуга социјалне заштите и материјалне подршке у надлежности локалних самоуправа у Републици Србији, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, Београд, 2020.

Финансирање установа за смештај лица са телесним, интелектуалним и менталним тешкоћама

Начин формирања цене услуга домског смештаја је одређен пре 28 година, када је донет Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цена услуга у установама социјалне заштите за смештај корисника у центрима за социјални рад када обезбеђују смештај корисника и о утврђивању цена програма рада центара за социјални рад. Од тада је Правилник више пута мењан, последњи пут 2011. године.

Сада носи назив Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цена услуга у области социјалне заштите које финансира Република.⁹⁵ Њиме су практично утврђени критеријуми и мерила приликом формирања цене услуга у организацијама и установама социјалне заштите које пружају услуге смештаја корисника. Према Правилнику, цена услуге укључује следеће трошкове: (1) материјалне трошкове – који се обрачунавају према најповољнијој тржишној цени по јединици трошка; (2) амортизацију – која се утврђује сходно законским прописима, а обрачунава се по минималним законским стопима; (3) текуће и инвестиционо одржавање – односи се на одржавање објекта и опреме и обрачунава се на основу других елемената који чине цену услуге, а чини 4% укупне цене; (4) нематеријалне трошкове – обрачунавају се сходно висини потребних трошкова установе, а по најповољнијим тржишним ценама, према потрошњи из претходне године; (5) зараде и остала примања запослених у складу са законом и колективним уговором; (6) законске обавезе. Цена услуге рачуна се по кориснику, а сходно условима смештаја, и то тако што се утврђује основна цена услуге по кориснику, а потом се иста увећава за део капацитета високог или вишег стандарда установе у износу од 20 до 50%. Поред тога Правилник препознаје и могућност утврђивања цене за непотпуне капацитете: „у новооснованој установи, установи у којој је извршено проширење капацитета и установи која је укинута, у висини 60% од утврђене најниже цене услуга, и то најдуже шест месеци од дана почетка рада установе, проширења капацитета, односно од дана доношења одлуке о укидању установе, односно „у дому за децу и омладину ометану у развоју и заводу за одрасла лица ометану у менталном развоју и душевно оболела лица, у процесу трансформације ових установа и смањења броја корисника у односу на укупни смештајни капацитет, у висини 60% од утврђене најниже цене услуга“⁹⁶.

Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цене услуга у области социјалне заштите које финансира Република Србија, донео је министар надлежан за социјалну заштиту на основу овлашћења старог закона – Закона о обезбеђивању социјалне сигурности грађана, а који је 2011. године, доношењем новог закона – Закона о социјалној заштити стављен ван снаге. Закон о социјалној заштити не даје овлашћење министру надлежном за социјалну заштиту да пропише критеријумима и мерилима за утврђивање цене услуга у области социјалне заштите које финансира Република Србија, већ утврђује да методологију формирања цена услуга социјалне заштите које се финансирају из буџета Републике Србије прописује Влада, а у складу са том прописаном методологијом цену наведених услуга одређује министар надлежан за социјалну заштиту. Како још увек није Влада подзаконским актом прописала методологију формирања цена услуга социјалне заштите које се финансирају из буџета Републике Србије у пракси се примењују цене услуга у области социјалне заштите које финансира Република Србија утврђене решењем министра надлежног за социјалну заштиту у складу са Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цене услуга у области социјалне заштите које финансира Република Србија. Наведени правилник прописује шта чини цену услуге у установи за смештај корисника и намену средстава. Правилник прецизно прописује како се утврђују и обрачунавају материјални трошкови, амортизација, део средстава у цени услуге намењен за текуће и инвестиционо одржавање објекта и опреме, нематеријални трошкови, као и по ком основу тако утврђена цена може да се увећа (за капацитете високог стандарда). Наведени правилник је фактички у супротности са Законом о социјалној заштити и не даје правни основ да се цена услуга у области социјалне заштите утврђује и обрачунава у складу са тим законом.

Запослени у наведеним установама социјалне заштите финансирају се из различитих извора: из буџета Републике, из буџета локалне самоуправе, из цене смештаја, Републичког фонда за здравствено осигурање и сопствених прихода.

Број радника у установама социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја, чији је оснивач Република, односно аутономна покрајина, утврђен је решењима Министарства о утврђивању броја радника која су донета за сваку установу, у складу са нормативима и стандардима који су донети на основу старог закона – Закона о обезбеђивању социјалне сигурности грађана, а према капацитетима из мреже установа социјалне заштите за смештај корисника чији је оснивач Република, односно аутономна покрајина, и то број радника на директном финансирању из буџета Републике (на пословима социјалног рада) и број радника који се финансирају из цене смештаја (други радници).

С обзиром на то да цене смештаја установе за смештај корисника нису економске установе су запошљавале много мањи број извршилаца који се финансирају из цене него што је утврђено решењима Министарства, јер нису могли да их плаћају, из разлога што установа из цене намирају и друге трошкове и законске обавезе.

Како је у децембру 2013. године, започео процес рационализације запослених у јавном сектору број запослених у установама социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја, чији је оснивач Република Србија, односно аутономна покрајина се стално смањивао и није било могуће применити важеће нормативе и стандарде.

Учешће буџета Републике Србије у финансирању запослених чије се плате финансирају из цене смештаја промелжива је категорија из разлога што у цени смештаја учествује корисник са свим својим примањима и приходима, сродници који су у законској обавези да издржавају корисника и друга лица, а разлику до пуне цене смештаја сноси буџет Републике Србије и зависи од могућности и висине учешћа у цени смештаја корисника и лица која су у законској обавези да их издржавају. Што је њихово учешће у цени веће, мање је учешће буџета Републике Србије.

Свака промена у висини прихода и примања корисника и сродника, односно лица која су у законској обавези да га издржавају, од утицаја је на висину учешћа буџета Републике Србије у цени смештаја, односно у финансирању запослених чије се плате финансирају из цене смештаја.

Ако корисник и сродници учествују у цени смештаја 100% у том случају буџет не учествује у цени смештаја, а тиме не финансира ни запослене који се финансирају из цене смештаја.

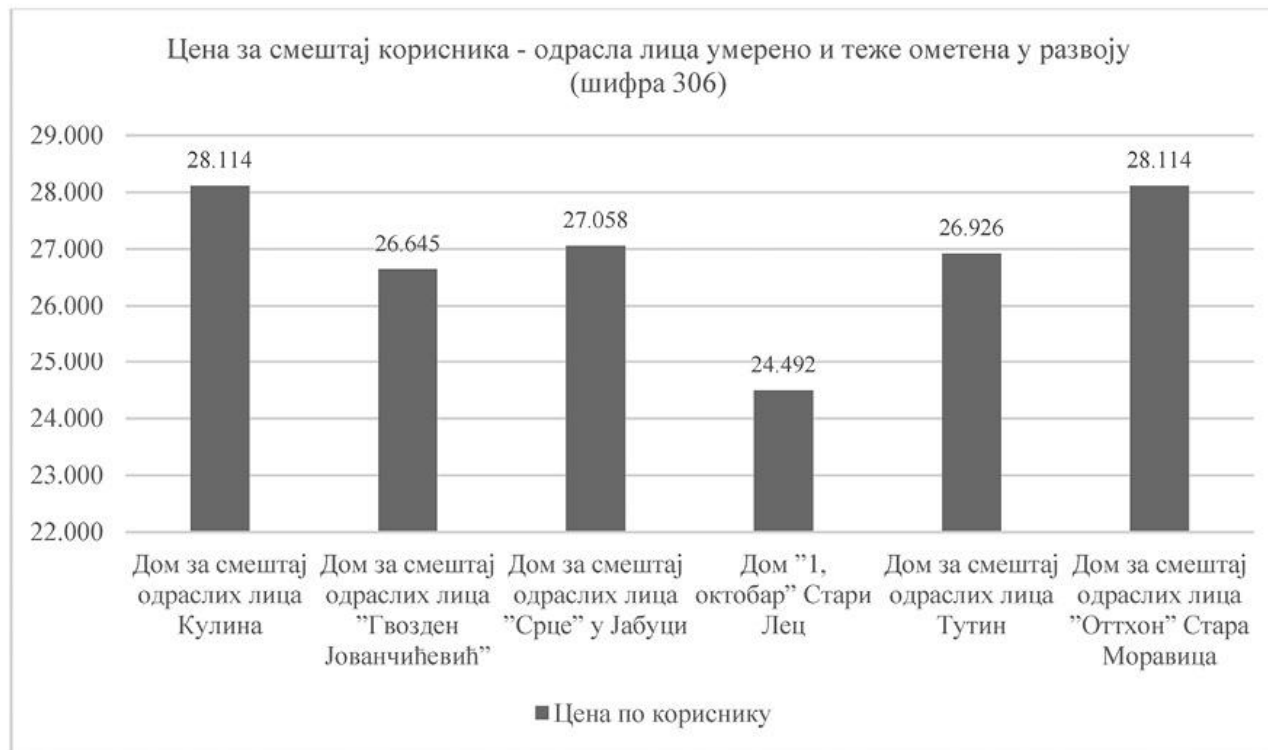
Уколико корисник нема приходе и имовину нити сродника који су у обавези да га издржавају буџет Републике Србије учествује 100% у цени смештаја и финансирању запослених који се финансирају из цене смештаја.

Како је од случаја до случаја учешће буџета различито (100%, 50%, 30%..... итд.), у просеку буџет Републике Србије у финансирању запослених који се финансирају из цене смештаја у свим установама социјалне заштите учествује са 50%.

У области социјалне заштите постоји специфичан положај здравствених радника – стручних сарадника који су запослени у установама социјалне заштите у односу на остале запослене, у погледу финансирања њихових плата. Средства за исплату плата запослених у социјалној заштити, осим плата здравствених радника, планирају се и обезбеђују из буџета Републике Србије, док се средства за плате запослених здравствених радника у установама социјалне заштите, планирају и исплаћују од стране Републичког фонда за здравствено осигурање.

Републички фонд за здравствено осигурање са сваком установом за смештај корисника закључује сваке године уговор о преносу, тј. висини средстава за исплату плата и накнаду за санитарски материјал запослених здравствених радника који обављају здравствену заштиту у установама социјалне заштите за смештај корисника, без могућности установа социјалне заштите да утичу на висину тих средстава и поред тога што су потребе установа знатно веће.

Графикон 2



Одређени број установа социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја имају сопствене економије и радионице за рад под посебним условима где су радно ангажовани корисници, зависно од њихове преостале способности, а у оквиру радно окупационе терапије.

Углавном су то установе социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја одраслим и старијим лицима са менталним и интелектуалним тешкоћама, као и лицима са тешкоћама у комуникацији.

Одређени број установа социјалне заштите за смештај корисника дају у закуп једнократно, односно привремено пословни простор трећим лицима (за различите стручне и друге скупове, прославе и манифестације, за спортске активности и др.), под условом да коришћење предметног простора за наведену намену не ремети организацију живота, задовољавање потреба и интереса корисника установе социјалне заштите која пружа услугу домског смештаја и да значајније не утиче на остваривање основне функције установе, уз претходно прибављену сагласност Републичке дирекције за имовину Републике Србије.

Закон о запосленима у јавним службама („Службени гласник РС”, бр. 113/17, 95/18, 86/19 и 157/20), који је ступио је на снагу 25. децембра 2017. године, а почиње да се примењује од 1. јануара 2022. године, уређује увећање плате из сопствених прихода, на тај начин што прописује да запосленом у високообразовној и научној установи и установи културе, односно другој установи која, поред средстава за плате која обезбеђује оснивач или која се обезбеђују из средстава доприноса за обавезно социјално осигурање, остварује и сопствене приходе у складу са законом, може да се увећава основна плата сразмерно учешћу трошкова рада запосленог у стицању сопствених прихода.

Елементи за утврђивање учешћа трошкова рада запосленог у стицању сопствених прихода уређују се општим актом.

Актуелно, удео средстава за увећање плата запослених, из сопствених прихода установе уређује се у складу са чланом 12. Закона о платама у државним органима и јавним службама („Службени гласник РС”, бр. 34/01, 62/06, 116/08, 92/11, 99/11, 10/13, 55/13, 99/14, 21/16 – др. закон и 113/17 – др. закон), према коме увећање основне плате по запосленом не може бити веће од 30%, осим за запослене у

вискошколским установама које самостално располажу сопственим приходима у складу са законом којим се уређује високо образовање, односно за запослене у здравственим установама које остварују сопствене приходе из допунског рада и пружањем других услуга у складу са законом.

Наведени закон садржи правни основ да и установе социјалне заштите могу да стичу сопствене приходе и да удео тих средстава могу користити за увећање плате запосленим у установама социјалне заштите на основу критеријума прописаних законом којим се уређује рад јавне службе, односно посебним законом који уређује област социјалне заштите.

Ниједан пропис у области социјалне заштите не регулише ближе сопствене приходе јавних служби у ресору социјалне заштите.

Закон о социјалној заштити прописује да установе и други пружаоци услуга социјалне заштите, уз претходно прибављену сагласност оснивача, могу обављати и другу врсту делатности сагласну основној делатности и располагати приходима, у складу са законом.

Наведене одредбе не дефинишу ближе које су то друге врсте делатности сагласне основној делатности.

Средства за обезбеђивање услуга социјалне заштите могу се прибављати и путем донација, као и уступањем имовине, оснивањем задужбина и фондација, у складу са законом.

Законом о социјалној заштити је прописано да се имовина намењена социјалној заштити може користити искључиво за обезбеђење услуга социјалне заштите.

Непостојање мерила за стицање сопствених прихода, односно јасно дефинисаних мерила проузрокује трошење сопствених прихода без критеријума, што ствара ризик да се сопствени приходи користе на начин који не доприноси пружању квалитетнијих услуга у социјалној заштити.

Сем саме установе нико не прати расподелу сопствених прихода, нити је то регулисано прописима у области социјалне заштите.

Министарство не располаже подацима о сопственим приходима установа социјалне заштите и њиховом трошењу. Како Министарство не располаже и не контролише податке о сопственим приходима установа социјалне заштите, не може да оцени стварну оправданост захтева установа социјалне заштите као индиректних корисника за средствима из буџета.

Прописи у области социјалне заштите ближе не регулишу критеријуме увећања плата из сопствених прихода нити финансирање из буџета установа које остварују сопствене приходе, нити стицање сопствених прихода утиче на финансирање из буџета.

Посебним колективним уговором за социјалну заштиту у Републици Србији („Службени гласник РС”, бр. 29/19 и 60/20) прописано је да установе социјалне заштите и пружаоци услуга социјалне заштите, уз претходно прибављању сагласност оснивача, могу обављати и другу врсту делатности сагласно основној делатности и располагати приходима, у складу са законом.

Тако стечена средства установе социјалне заштите и пружаоци услуга социјалне заштите могу користити за унапређења квалитета рада установе и њених корисника, а ради задовољења додатних потреба корисника, као и побољшања материјалног и социјалног положаја запослених и то ако запослени: због потреба корисника, поред послова на којима је ангажован, ради и послове који нису у опису његовог радног места, врши дужност непосредног старатеља корисника, поред својих послова обавља и послове привремено одсутног запосленог.

Расподела наведених средстава вршиће се на основу одлуке послодавца, у складу са општим актом, највише у висини од 25% месечно од просечне бруто зараде у Републици Србији према последњем објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике.

Установе социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја које имају сопствене економије и радионице за рад под посебним условима, где су радно ангажовани корисници, зависно од њихове преостале способности, а у оквиру радно окупационе терапије, као и запослени, кроз вршење својих редовних радних обавеза и кроз организовање радних акција у оквиру или ван радног времена, интерним, односно општим актом уређују сопствене приходе које установе остварују мимо буџетских прихода.

У складу са статутом, односно општим актом установе, остварена средства која имају карактер сопствених прихода сматрају се: остварена уштеда због смањења набавке животних намирница, остварена уштеда текућег одржавања и продаја остварене производње и услуга трећим лицима.

У складу са општим актом установе остварени приходи путем сопствене производње могу се трошити за:

- унапређење животног стандарда корисника кроз додељивање новчаних награда корисницима за ангажовање, организовање излета, летовања, камповања, организовање квалитетне исхране корисника, набавку личне опреме, одеће и других личних предмета по жељи корисника,
- текуће одржавање и набавку опреме,
- унапређење стандарда запослених кроз унапређење услова рада и увећање зараде запослених,
- ангажовање радника за потребе процеса рада по основу уговора о раду, уговора о делу или уговора о повременим и привременим пословима, у складу са Законом о раду.

Закон о раду („Службени гласник РС”, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/13, 75/14, 13/17 – УС, 113/17 и 95/18 – аутентично тумачење), као ни Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС”, број 24/11), не уређује радно-правни статус корисника установа социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја, према њиховој преосталој способности, а који се не могу запослити или одржати запослење ни под општим ни под посебним условима.

Законом о социјалној заштити прописано је да услуге усмерене на унапређење радних способности, односно на радно ангажовање особа са инвалидитетом које су корисници услуга социјалне заштите пружају се и у установама социјалне заштите и у радним центрима, у складу са законом којим се уређује професионална рехабилитација и запошљавање особа са инвалидитетом.

Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом („Службени гласник РС”, број 36/09), утврђено је да се у радном центру може на основу уговора са установом социјалне заштите за смештај корисника и уз сагласност старатеља обезбедити радно ангажовање корисника смештаја-особа са инвалидитетом које се не могу запослити или одржати запослење ни под општим ни под посебним условима, односно чији је радни учинак мањи од једне трећине радног учинка запосленог на уобичајеном радном месту, као дуготрајан облик професионалне рехабилитације, у складу са психичким и физичким способностима и жељама особе са инвалидитетом и могућностима радног центра.

У наведеном закону прописано је да за време радног ангажовања у радном центру особа са инвалидитетом остварује право на новчану помоћ.

Наведеним законом је утврђено да се радно ангажовање као радно терапијска активност особа са инвалидитетом може обезбедити и у установи социјалне заштите за смештај корисника и код послодавца посредством радног центра, под условима и на начин који прописује министар надлежан за послове социјалне политике.

Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом прописано је да незапослена особа са инвалидитетом за време трајања професионалне рехабилитације не заснива радни однос, али да незапослена особа са инвалидитетом која је укључена у мере и активности професионалне рехабилитације има право на новчану помоћ за време трајања програма, и то:

- 1) за трошкове превоза за себе и пратиоца, уколико је потребан, у висини неопорезованог износа, у складу са законом;
- 2) у висини од 20% од минималне зараде утврђене у складу са прописима о раду месечно, за време трајања професионалне рехабилитације, ако се професионална рехабилитација изводи у трајању од најмање 100 часова и ако особа са инвалидитетом није корисник новчане накнаде на основу незапослености, у складу са законом.

О правима из овог члана одлучује организација надлежна за послове запошљавања, у складу са законом којим се уређују послови запошљавања.

Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом прописано је да се професионална рехабилитација особа са инвалидитетом спроводи применом мера и активности које обухватају:

- 1) каријерно вођење, професионално информисање, саветовање и индивидуални план запошљавања;
- 2) радно оспособљавање, доквалификацију, преквалификацију и програме за стицање, одржавање и унапређивање радних и радно-социјалних вештина и способности;
- 3) појединачне и групне, опште и прилагођене програме за унапређење радно-социјалне интеграције;
- 4) развој мотивације, техничку помоћ, стручну подршку, праћење и процену резултата професионалне рехабилитације;
- 5) индивидуални саветодавни рад, који укључује помоћ у прихватању сопствене инвалидности са становишта могућности укључивања у рад и поједине мере професионалне рехабилитације;
- 6) едукацију и тренинг семинаре за послодавце, стручна лица за радно оспособљавање и професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом и друга лица;
- 7) предлоге и обуку за примену адекватних техничких и технолошких решења у циљу подизања ефикасности особе са инвалидитетом у учењу и раду, као и службе подршке;
- 8) друге активности.

Ближе услове, критеријуме и стандарде за спровођење мера и активности професионалне рехабилитације споразумно прописују министар надлежан за послове запошљавања, министар надлежан за послове здравља и министар надлежан за послове образовања.

Наведеним законом је утврђено да радни центар могу да оснују Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе, као и организације особа са инвалидитетом или организације њихових законских заступника.

Наведени закон прописује да просторно техничке услове, стручну оспособљеност запослених и друге услове за рад радног центра прописује министар надлежан за послове запошљавања и послове социјалне политике.

Како министар надлежан за послове социјалне политике и за послове запошљавања није још увек прописао услове и начин радног ангажовања као радно терапијску активност особа са инвалидитетом у установи социјалне заштите за смештај корисника и код послодавца посредством радног центра и просторно техничке услове, стручну оспособљеност запослених и друге услове за рад радног центра, поставља се питање садашњег радно-правног статуса корисника у установама социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја, јер важећи прописи ближе не уређују радно ангажовање корисника установе социјалне заштите који у оквиру радно окупационе терапије, зависно од њихове преостале способности, учествују у стицању сопствених прихода установе.

Пракса показује да радно ангажовање корисника у установи социјалне заштите које пружају услугу домског смештаја није организовано у складу са одредбама Закона о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, пре свега због недостајућих подзаконских аката у социјалној заштити, чијим доношењем би дошло до потпуне имплементације законских решења у овој материји.

С друге стране, радно ангажовање корисника у установи социјалне заштите кроз радно окупациону терапију на економији и кроз формирање радионица за рад под посебним условима, зависно од њихове преостале способности, потреба, интересовања и здравственог стања, под сталним стручним надзором, уз доследну примену стандарда безбедности и здравља на раду, у ограниченом временском оквиру, подстиче највећи ниво њиховог психофизичког и социјалног функционисања, јачање капацитета њихове самосталности и јачању психофизичких способности, што је у складу са најбољим интересом корисника, једним од основних начела социјалне заштите.

Значај сопствених прихода установа социјалне заштите се огледа у економској флексибилности установе, унапређењу животног стандарда корисника, унапређењу животних и радних услова корисника и запослених.

Према досадашњем увиду сопствени приходи у установама социјалне заштите се углавном користе на начин који доприноси пружању квалитетнијих услуга, мада нема потпуно поузданих података.

Успостављањем јасних критеријума Министарство би било у могућности да дође до података о оствареним и утрошеним сопственим приходима установа социјалне заштите.

Улога Министарства је и да оцени сврсисходност располагања сопственим приходима индиректних корисника буџета - установа социјалне заштите.

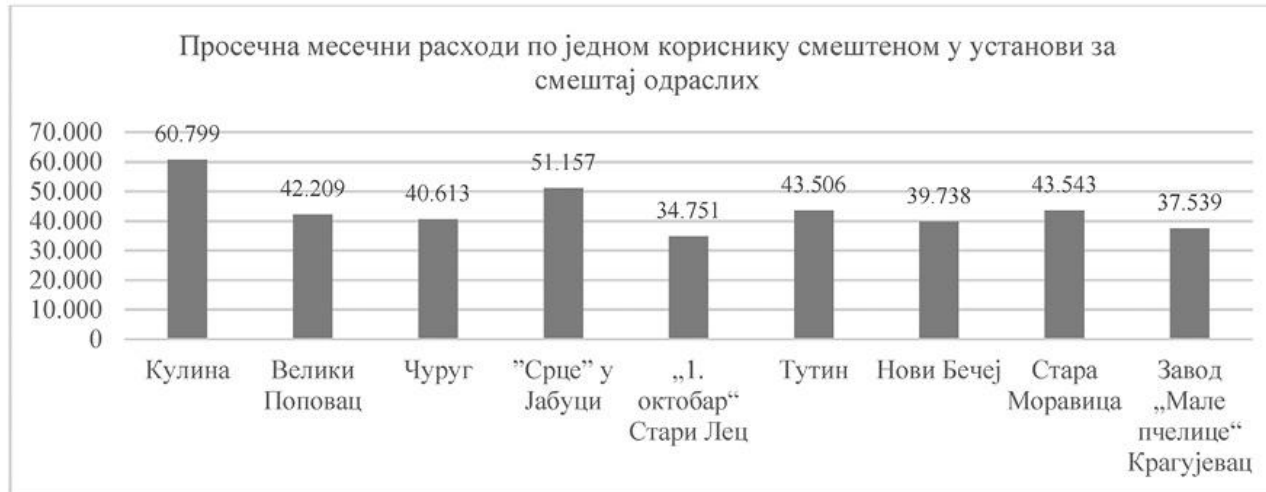
Да би се наведени приходи установа социјалне заштите задржали, односно добили карактер сопствених прихода, потребно је прописати јасне критеријуме и мерила посебним законом који уређује област социјалне заштите за њихово стицање и располагање.

У току је поступак израде Нацрта закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити. Предмет разматрања, односно измена и допуна су и одредбе којима је прописано да установе и други пружаоци услуга социјалне заштите, уз претходно прибављену сагласност оснивача, могу обављати и другу врсту делатности сагласну основној делатности и располагати приходима, у складу са законом.

Законским уређењем ове материје, успостављањем јасних критеријума (квалитативни и квантитативни) и мерила за стицање и располагање сопственим приходима установе социјалне заштите ће добити правну сигурности, а ризик да се сопствени приходи користе на начин који не доприноси пружању квалитетнијих услуга у делатности социјалне заштите свести ће се на минимум.

Саме установе остварују највећи део прихода по основу цене услуге смештаја корисника, затим по основу цене социјалног рада по кориснику и по основу цене услуге здравствене заштите која се пружа корисницима. Значајан извор прихода код дела установа су сопствена средства која установе остварују од продаје роба и услуга, из сопствене производње, док се мањи део средстава остварује и на основу цене услуга пружених избеглим лицима, капиталних улагања, донација и поклона.

Када се посматрају просечни расходи по једном лицу, независно од степена функционалне ефикасности, долазимо до тога да се по једном кориснику у свим установама за одрасле са телесним, интелектуалним и менталним тешкоћама месечно издваја 40.442 динара. Ови расходи се на месечном нивоу разликују од установе до установе.



95 Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цене услуга у области социјалне заштите које финансира Република Србија („Службени гласник РС”, бр. 15/92; 100/93; 12/94; 51/97; 70/03; 99/04; 100/04; 25/05; 77/05 и 8/11)

96 Правилник о критеријумима и мерилима за утврђивање цене услуга у области социјалне заштите које финансира Република Србија, члан 1-3 („Службени гласник РС”, бр. 15/92; 100/93; 12/94; 51/97; 70/03; 99/04; 100/04; 25/05; 77/05 и 8/11)

97 Петковић Г., *Анализа усклађености цена услуга домског смештаја са потребама корисника са интелектуалним и менталним потешкоћама*, Мастер рад, Факултет политичких наука, Београд, 2020.

3.3.4. Поштовање права корисника на учествовање у процесима доношења одлука

Законом о социјалној заштити, дефинисана су основна начела рада са свим корисничким групама: начело поштовања интегритета и достојанства, забране дискриминације, поштовања најбољег интереса корисника, најмање рестриктивног окружења приликом пружања услуга, начело ефикасности, благовремености и целовитости. Корисници такође имају и права на: информисаност, учешће у доношењу одлука, на слободан избор услуга, на приватност и на притужбу.⁹⁸ Набројана права представљају темељ за остваривање пуне партиципације корисника у систему социјалне заштите, било да је реч и коришћењу услуга или приликом процесних радњи, као што су лишење пословне способности, продужење родитељског права, стављање под старатељство и др.

Партиципација подразумева континуирану укљученост корисника током целог процеса рада са њим и његовом породицом и почиње од успостављања првог контакта.⁹⁹ Она не подразумева само консултације, већ и учешће у процесима процене потреба и проблема, као и планирања даљег рада и активности и мера које треба предузети.

Један од основних принципа везаних за деинституционализацију је одлучивање уз учешће особе са инвалидитетом и уз подршку других блиских лица, односно њихова партиципација у одлучивању, уместо заменског одлучивања, односно одлучивања преко законског заступника/старатеља. И Конвенција о правима особа са инвалидитетом у члану 12. говори о „правном капацитету”, што је шири појам од пословне способности. Пословна способност је способност за расуђивање, коју треба поштовати и настојати да се она реализује на сваки могући начин, па и кроз поступке везане за пословну способност.

Национална законска регулатива указује на то да је у поступцима везаним за пословну способност потребно да суд испита да ли је пунолетно лице према степену способности за нормално расуђивање у стању да се само брине о својим правима и интересима. На основу свих изведених доказа суд доноси одлуку о лишењу пословне способности. Као што је већ поменуто, поред психијатријске експертизе, суд има могућност да изведе и друге доказе о способности корисника да доноси одлуке, односно учествује у доношењу одлука. Судови, међутим, недовољно користе могућност извођења других доказа. Коришћење само обавезног доказа – психијатријског вештачења указује на то да се судови држе тзв. „медицинског”, а не „социјалног” модела способности. У том смислу је потребно да постоји континуирана едукација судија на тему „социјалног” модела способности.

Поред судова, у поступцима везаним за пословну способност релевантан актер су центри за социјални рад. Према истраживању које су 2019. године спровели Комора социјалне заштите и Институт друштвених наука, стручни радници у центрима за социјални рад показују свест о потреби процене корисника и према „социјалном моделу”. Ипак, изостаје иницијатива центра за социјални рад, као органа старатељства да покреће поступке поновне процене, што због недостатка знања да се на овакав начин заступају најбољи интереси корисника, што због недостатка времена услед оптерећености послом, али и ставова да је за то потребно позитивно мишљење вештака психијатра. У појединим центрима постоји заблуда о томе да поступак треба обуставити, ако судски вештачи психијатри констатују да није дошло до промене у психичком стању која би била значајна за враћање пословне способности, односно да поступак не треба ни покренути ако ординирајући психијатри не дају у извештајима предлог и изјашњење у погледу покретања поступка поновне процене. Ово указује на потребу континуиране едукације стручних радника у социјалној заштити о правним механизмима процене пословне способности, као и о доказним средствима која се у поступцима могу користити (без ограничавања само на средства која су обавезна, као што је психијатријско вештачење).¹⁰⁰

Када је реч о поступцима лишења пословне способности, као и продужења родитељског права, у складу са Законом о ванпарничном поступку и Породичним законом, партиципација подразумева информисање корисника о покретању поступка, а затим и укључивање у доношење одлука у центру за социјални рад и саслушање у судском поступку. Узимање мишљења од корисника подразумева неколико предуслова: да корисник буде информисан о свим битним чињеницама за поступке који се покрећу, које укључује и чињеницу о начину покретања поступка, фазама, дужини поступка трајања, исходима поступка; неопходно је корисника информисати о могућим алтернативама за превладавање стања у којем се налази; као и о поступцима жалбе у свим фазама рада. На овај начин се поштује и Препорука Комитета министара Савета Европе која обавезује да пунолетна особа мора да буде обавештена о свим поступцима које се воде у вези с њом.

Истраживање које је током 2019. године спровела Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом – МДРИ-С, указује да центри за социјални рад у недовољној мери укључују кориснике у поступке који се односе на њихову пословну способност. Особе са интелектуалним и менталним тешкоћама су „обојене” својим дијагнозама, бројем хоспитализација, узимањем терапије, решењима комисија за категоризацију, а све мање се у проценама стручних радника препознају снаге корисника, у чему су добри, шта то могу да ураде, који су њихови квалитети, а готово да нема података о укључивању корисника¹⁰¹.

Наведене анализе упућују на то да, и поред позитивних помака до којих је у Републици Србији дошло у погледу правне регулативе која уређује поступке лишења пословне способности, њена примена у пракси не иде у прилог заштите најбољих интереса лица која су потпуно или делимично лишена пословне способности. Разлоге за овакву ситуацију можемо да тражимо првенствено у недостатку системских решења, у смислу усаглашавања поступања свих актера у процедури – судова, органа старатељства, здравствених установа и лекара вештака, до сродника и социјалне средине у којој особе, које су лишене пословне способности живе.¹⁰²

98 Чл. 34–39. Закона о социјалној заштити

99 Бекер Косана, Перић Сандра, Стефановић Лазар. Смернице за центре за социјални рад, Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом МДРИ-С; Београд, 2020.

100 Сјеничић, М., Перић, С., Марчетић, Д. (2020). Политика правосудног система и система социјалне заштите према питању пословне способности – Приказ истраживања на територији града Београда. Зборник радова Правног факултета у Нишу, 88 LIX, стр. 148

101 Плазанић, Љ., Истраживачки налази о праксама центара за социјални рад у вези са лишавањем пословне способности, МДРИ-С, Београд, 2020.

102 Сјеничић, М., Перић, С., Маричић Д., (2020). Политика правосудног система и система социјалне заштите према питању пословне способности – Приказ истраживања на територији Града Брограда, Зборник радова Правног факултета у Нишу, 88 LIX, стр. 153

Сагласност корисника

Поред недовољне партиципације корисника у смислу процене, планирања и процеса доношења одлука, у пракси није редак случај да се корисници смештају у установе социјалне, па и у установе здравствене заштите, без сагласности о боравку у установи.

Одредбе Закона о социјалној заштити које се односе на право на слободан избор услуга и право на учешће у доношењу одлука примењују се и на услуге домског смештаја.¹⁰³ Ипак, Законом је препозната и специфична позиција лица лишених пословне способности која, поред деце, једина немају могућност непосредног уговарања услуга. У овим случајевима, смештај у установу је једино могућ на основу пута центара за социјални рад, уз сагласност старатеља. Без обзира на правни статус, поштујући принцип партиципације, корисник треба да се сагласи са својим смештајем, односно коришћењем услуге, у мери у којој је то могуће у складу са идентификованим потенцијалима.

Корисници су најчешће недовољно информисани о својим правима приликом смештаја у установе социјалне заштите, условима живота, али и могућности за напуштање смештаја – „повлачење сагласности о смештају“. У истраживању које је 2019. године спровела Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом – МДРИ-С, наводи се и пракса центара за социјални рад, на основу дописа министарства надлежног за социјалну заштиту од пре десетак година, да се покрену поступци лишења пословне способности за сва лица која се налазе у установама, а која се добровољно нису сагласила са смештајем. Овај начин решавања проблема изостанка сагласности свакако није у складу са дискурсом људских права.

Поред партиципације у доношењу одлука које се односе на доношење одлуке о смештају, од великог је значаја и партиципација корисника у оквиру саме установе. И поред тога што нормативни оквир инститира да се услуге пружају на индивидуализован начин, једна од основних карактеристика живота у институцији је да корисници у институцији живе у „социјалној изолацији, нестимулативном окружењу и губе контролу над свакодневним животом“.¹⁰⁴ У институцијама, живот је обликован строгим режимом и распоредом активности, а од свих се очекује да без икаквих негодовања прате дневни ритам – распоред устајања, спавања, оброка, активности, слободног времена и др. Корисници често описују овакав облик живота као „контрола“, „поштовање правила“, „дисциплина“.¹⁰⁵ Организација живота у институцијама не обезбеђује поштовање личне аутономије корисника у свим аспектима свакодневног живота.

103 Чл. 35. и 36. Закона о социјалној заштити

104 Ћирић Миловановић, Д., Марковић, М., Тортура и злостављање у контексту особа са инвалидитетом. Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом, МДРИ-С, 2013.

105 Јањић, Б., Ћирић Миловановић, Д., Овде и зидови имају уши. Иницијатива за права особа са менталним инвалидитетом, Београд, 2017.

4. ПРИНЦИПИ ДЕЛОВАЊА

Да би се испунили циљеви Стратегије неопходно је да сви актери, у оквиру својих надлежности, поштују и реализују основне принципе на којима почива.

Стратегија се заснива на следећим начелима и постулатима:

- поштовању права на живот у заједници корисника система социјалне заштите;
- поштовању права на партиципацију и доношење одлука у свим фазама стручних поступка;
- поштовању права на једнак приступ услугама;
- пружању услуга у најмање рестриктивном окружењу;
- поштовању различитости као израза разноврсности људског рода;
- равноправности, недискриминацији, једнаким могућностима и инклузивној једнакости;
- континуираном прикупљању статистичких података, анализи и евалуацији постигнутих резултата ради креирања нових мера и активности, у складу са потребама корисника система социјалне заштите;
- константном информисању и подизању нивоа свести друштва о значају и неопходности примене процеса деинституционализације.

Принципи из става 2. ове тачке су водила у реализацији Стратегије, њених циљева, мера и активности.

4.1. Визија

Друштво у којем ће сви живети у локалној самоуправи и задовољавати потребе у природном окружењу.

4.2. Промена која ће се остварити спровођењем Стратегије

Остварењем планираних стратешких циљева, мера и активности унапредиће се положај корисника система социјалне заштите, пре свих лица са интелектуалним, менталним тешкоћама и физичким инвалидитетом.

Створиће се основни услови за поштовање права на живот у заједници, учешће у процесима доношења одлука, коришћење услуга у најмање рестриктивном окружењу и пуну укљученост у свакодневне животне активности.

Ради побољшања свеукупног положаја корисника система социјалне заштите, посебно лица са интелектуалним и менталним тешкоћама и телесним и сензорним инвалидитетом, потребно је да надлежне институције и учесници у спровођењу у потпуности учествују у реализацији циљева Стратегије.

1. Заинтересоване стране за израду и спровођење Стратегије су министарство надлежно за послове социјалне заштите, организације и пружаоци услуга социјалне заштите, јединице локалне самоуправе, организације особа са инвалидитетом и удружења која се баве унапређењем положаја вулнерабилних друштвених група, као и саме особе са инвалидитетом које живе у установама и у заједници и њихове породице.

5. ЦИЉЕВИ И МЕРЕ СТРАТЕГИЈЕ

5.1. Општи циљ

Општи циљ Стратегије је остваривање људских права на живот у заједници корисника социјалне заштите кроз процесе деинституционализације и социјалне инклузије.

5.2. Посебни циљеви, мере и анализа њихових ефеката

Да би се постигао општи циљ Стратегије, дефинисано је пет посебних циљева:

- 1) Успостављање нормативних и финансијских претпоставки за спровођење и одрживост процеса деинституционализације,
- 2) Територијално усклађен и одржив развој услуга у заједници,
- 3) Трансформација установа социјалне заштите за смештај у пружаоце услуга у заједници,
- 4) Оснаживање корисника за процесе деинституционализације и укључивање у заједницу,
- 5) Оснаживање професионалаца за спровођење и заговарање процеса деинституционализације.

За сваки посебан циљ дефинисане су мере и кључни показатељи реализације циља, односно конкретних мера.

Процена потребних финансијских средстава неопходних за спровођење мере и извори финансирања биће утврђени у акционом плану за примену Стратегије.

Први посебни циљ: Успостављање нормативних и финансијских претпоставки за спровођење и одрживост процеса деинституционализације

У протеклом периоду учињени су значајни напори да се створе нормативне, делимично и финансијске претпоставке за развој услуга социјалне заштите у заједници и спровођење процеса деинституционализације. Међутим, нека документа, као што је то случај са Стратегијом развоја социјалне заштите, су услед протока времена престала да важе, поједине норме су препознате (као што је случај са подзаконским актом о методологији за цену услуга социјалне заштите) али нису заживеле у пракси, друге нису у потпуности разрађене (као што је Уредба о наменским трансферима), што ствара проблеме у пракси, недостају јасни индикатори мониторинга и евалуације за одређене мере и механизме који треба да поспеше развој услуга у заједници и процесе деинституционализације.

Реализацијом сета комплементарних активности успоставиће се основне нормативне претпоставке за спровођење планског, систематског и одрживог процеса деинституционализације у социјалној заштити.

Показатељ исхода	Почетна вредност	Циљана вредност	Извори верификације
Израђен Нацрт закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити у делу вршења надзора над стручним радом	Актуелни закон не дефинише поступак надзора над стручним радом пружаоца услуга.	У првој години примене Стратегије израђен Нацрт закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити	Утврђен Предлог закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити
Израђен Нацрт закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити у делу редифинисања услова смештаја за децу са инвалидитетом	Актуелни закон дефинише да се домски смештај не може обезбеђивати деци млађој од три година, сем у изузетно оправданим случајевима уз сагласност министарства надлежног за социјалну заштиту	У првој години примене Стратегије израђен Нацрт закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити	Утврђен Предлог закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити
Донет је одговарајући пропис који регулише стандарде и начин оснивања и функционисања радних центара	Нису дефинисани ближи услови за њихово оснивање.	Основана су минимално три радна центра у периоду примене Стратегије	Одлуке надлежног министарства о лиценцираним пружаоцима услуге
Израђен Нацрт закона о изменама и допунама Закона за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом	Актуелни Закон не дефинише основне функције и типове предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом,	У четвртој години примене Стратегије израђен Нацрт закона о изменама и допунама Закона за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом	Утврђен Предлог закона о изменама и допунама Закона за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом
Израђен Нацрт закона о социјалном предузетништву	Не постоји Закон о социјалном предузетништву.	У трећој години примене Стратегије израђен Нацрт закона о социјалном предузетништву. У последњој години примени Стратегије основана су минимално два социјална предузећа	Регистар лиценцираних пружаоца услуга
Дефинисане су основне претпоставке за	Не постоји студија изводљивости.	У току спровођења Стратегије израђена је студија	Усвојена студија изводљивости од

У првој години примене Стратегије израђен Нацрт закона о изменама и допунама Закона о социјалној заштити којим се ближе уређује смештај деце у установама.

Мере које доприносе остварењу првог посебног циља су:

1. Дефинисање и спровођење поступка вршења надзора над стручним радом пружалаца услуга социјалне заштите

Опис и ефекти мере: Закон о социјалној заштити дефинише да министарство надлежно за социјална питања врши надзор над стручним радом центра за социјални рад и установа чији је оснивач Република Србија или Аутономна покрајина. Одредбама није утврђено ко и на који начин врши надзор над пружаоцима услуга у заједници, односно у ситуацијама када оснивач није Република Србија или Аутономна покрајина.

Изостанак одговарајућих одредаба за последицу има да се недовољно контролише квалитет стручног рада, а тиме и испуњеност функционалних стандарда, који су услов за лиценцирање пружаоца услуга. Њихова испуњеност у поступку лиценцирања формално се утврђује, док изостају одговарајући контролни механизми у процесу пружања услуга.

Јасним дефинисањем поступка за вршења надзора над свим пружаоцима услуга, независно од оснивача, унапређује се квалитет услуга и стручног рада, односно поштовање права на једнак приступ услугама, као једном од основних принципа на којима почива Стратегија.

Поред дефинисања надзора, у оквиру измена Закона о социјалној заштити, нарочиту пажњу је потребно посветити изменама у погледу корисничких група којима су поједине услуге намењене.

Такође, потребно је унапређивати сарадњу са Заштитником грађана као независним државним органом и контролним механизмом, који кроз Национални механизам за превенцију тортуре, спроводи активности су усмерене ка унапређењу услуга социјалне заштите и заштите права корисника.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Институције учесници у спровођењу мере: Заштитник грађана, удружења особа са инвалидитетом, заводи за социјалну заштиту, Комора социјалне заштите, професионална удружења и асоцијације, као и остали државни органи у складу са својим овлашћењима.

Показатељи резултата:

- У првој години сачињени планови редовних надзора над свим установама за смештај у трансформацији;
- За време важења стратегије извршен надзор над стручним радом свих пружаоца услуга који подржавају деинституционализацију.

2. Редифинисати услове за остваривање права на домски смештај и ограничити се максимално трајање домског смештаја за децу са инвалидитетом

Опис и ефекат мере: Изменама Закона о социјалној заштити потребно је предвидети да се домски смештај не може обезбеђивати деци млађој од седам година, сем уз посебну сагласност. Такође, неопходно је дефинисати максимално трајање институционалног смештаја за децу, који се може продужити само у изузетним случајевима када није могуће обезбедити повратак детета у биолошку породицу, смештај у хранитељску породицу, усвојење или неки други мањи реструктиван облик заштите.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и Министарство за бригу о породици и демографију.

Институције укључене у: центри за социјални рад, пружаоци услуга смештаја, организације особа са инвалидитетом и организације цивилног друштва.

Показатељи резултата:

- Доношење измена и допуна Закона о социјалној заштити у делу редифинисања услова смештаја за децу са инвалидитетом

3. Дефинисање ближих услова и критеријума за оснивање и функционисање радних центара

Опис и ефекти мере: Законом о социјалној заштити утврђено је постојање радних центара у којима би се одвијало радно ангажовање особа са инвалидитетом које су корисници услуга социјалне заштите. Међутим, једанаест година од доношења Закона, нису дефинисани ближи услови за њихово оснивање, тако да та норма није заживела у пракси. Законом о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом, утврђено је да просторно-техничке услове, стручну оспособљеност запослених и друге услове за рад радног центра прописује министар надлежан за послове социјалне заштите.

Дефинисањем ближих услова и критеријума за оснивање радних центара, створиће се услови за радно ангажовање особа са инвалидитетом корисника социјалне заштите, чиме се подстиче њихова интеграција у заједницу и одрживост процеса деинституционализације.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Институције учесници у спровођењу мере: Удружења особа са инвалидитетом, заводи за социјалну заштиту, Комора социјалне заштите, професионална удружења, организације цивилног друштва, асоцијације и особе са инвалидитетом.

Показатељи резултата:

- Извршена анализа услова и начина за оснивање радних центара;
- Формирана радна група за израду одговарајућег правног акта.

4. Потпуније дефинисање статуса предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом и положаја стручних радника у предузећима

Опис и ефекти мере: Предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом један су од примарних облика радно ангажовања ове циљне групе. У регистру привредних субјеката, препозната основна делатност им је социјални рад без смештаја. У пракси, њихов статус није у потпуности јасан, те ни међу запосленима, нити доносиоцима одлука не постоји сагласност да ли је примарна социјална или економска функција. Ова дилема доприноси томе да нису јасно утврђени ни захтеви који се постављају пред стручне раднике у погледу квалификација, делокруга посла, процедура у раду, евиденције и континуираног усавршавања. Већину запослених особа са инвалидитетом чине лица која се радно ангажују под општим условима за које не постоје веће препреке да се укључе у отворено тржиште рада.

Кроз консултативни процес, овом мером дефинисаће се статус предузећа и стручних радника, као и остале измене и допуне Закона, које доприносе већој запошљивости особа са инвалидитетом у складу са радним капацитетима.

Стварањем различитих могућности за запошљавање, у складу са очуваним радним потенцијалима, подстиче се интеграција особа са инвалидитетом и одрживост процеса деинституционализације.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Институције учесници у спровођењу мере: Предузећа за професионалну рехабилитацију, удружења особа са инвалидитетом и организације цивилног друштва, заводи за социјалну заштиту, професионална удружења и асоцијације, Министарство привреде, Привредна комора Србије.

Показатељи резултата:

- Идентификовани су најпродуктивнији модели запошљавања;
- Утврђени су стандарди рада стручних радника,

5. Подстицање запошљавања особа са инвалидитетом и других осетљивих група

Опис и ефекти мере: У многим земљама социјална предузећа су основни облик запошљавања особа са инвалидитетом и других вулнерабилних група. Министарство надлежно за послове социјалне заштите пре неколико година израдило је Нацрт закона, који је након јавне расправе повучен из даље процедуре.

Доношењем Закона обезбедиће се регулаторни услови за оснивање социјалних предузећа и социјалних задруга, што ће допринети повећаном запошљавању особа са инвалидитетом и других осетљивих група, њиховој интеграцији у заједницу, а тиме и смањењу ризика од институционализације.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Институције учесници у спровођењу мере: Министарство привреде, Привредна комора, удружења особа са инвалидитетом, особе са инвалидитетом, организације цивилног друштва, заводи за социјалну заштиту, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде и организације цивилног друштва.

Показатељи резултата:

- Извршена је компаративна анализа облика социјалних предузећа;
- Идентификовани су модели социјалних предузећа који се могу развити у Републици Србији.

6. Успостављање механизма мониторинга трошења наменских трансфера за развој услуга у заједници и трансформацију установа

Опис и ефекат мере: Законом о социјалној заштити, а касније и Уредбом Владе, регулисана је употреба наменских трансфера за развој услуга у заједници. Они у последњих неколико година чине до 20% средстава за финансирање услуга социјалне заштите на локалном нивоу. Па ипак, опредељена средства нису допринела планском развоју услуга социјалне заштите, већ су постала само једна од алтернативних видова финансирања углавном већ постојећих услуга. Обим средстава се повећао, али је обим услуга остао непромењен, чак се и смањило.

Услуге финансиране путем наменских трансфера најчешће су стихијски и неплански развијане. Изостала је одговарајућа анализа потреба становништва за конкретним услугама. Дешавало се да су финансиране и оне које нису из области социјалне заштите (предшколског образовања на пример) или права за која није предвиђено да се обезбеђују на овај начин (нпр. једнократне новчане помоћи).

У складу са Законом и Уредбом, део ових средстава је требало да буде усмерен ка трансформацији установа, али то се није догодило.

Контролни механизми за наменске трансфере нису развијени. У уговорима које локалне самоуправе потписују са министарством надлежног за социјалну заштиту, само се наводи основ на основу којег се издвајају средства. Наративни и финансијски извештаји су типски и не указују на различитости локалних самоуправа. Не објашњавају се разлози због којих су конкретне услуге идентификоване као приоритетне, не садрже податке о обухвату корисника, начину организовања услуге, процене задовољства корисника, описе ангажованог кадра, одрживости и сл. Било је примера да поједине локалне самоуправе нису подносиле извештаје о утрошку средстава, али ниједна није носила последице, а разлог се може тражити и у чињеници да их на то не обавезује уговор који закључују са министарством надлежног за социјалну заштиту.

Све наведено указује на неминовност редефинисања постојећег начина примене наменских трансфера, њихову већу повезаност са потребама локалног становништва, али и креирањем контролних механизма за спровођење поступка.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: јединице локалне самоуправе, центри за социјални рад, заводи за социјалну заштиту, особе са инвалидитетом, удружења особа са инвалидитетом и организације цивилног друштва.

Показатељи резултата:

- Тело за управљање процесом деинституционализације при ресорном Министарству је сачинило план развоја услуга социјалне заштите у односу на одлуку о трансформацији установа;
- Израђен је детаљан и обавезујући начин извештавања јединице локалне самоуправе министарству надлежном о коришћењу наменских средстава;
- Ојачани су капацитети јединица локалних самоуправа за примену наменских трансфера, процену потреба становништва и извештавање;
- Локалне самоуправе уз подношење захтева за доделу средстава достављају и образложење о потреби за сваком услугом;
- У свим локалним самоуправама у којима се налазе установе у процесу трансформације, из наменских трансфера се финансира услуга становања уз подршку за особе са инвалидитетом са најмање десет корисника;
- Уговори о додели наменских средстава спецификују услуге за које се средства опредељују;
- Уведена је процедура интерног, као и независног екстерног мониторинга и евалуације.

7. Стварање предуслова за стабилно финансирање услуга социјалне заштите

Опис и ефекти мере: Постоји неједнак приступ у коришћењу услуга у заједници у зависности од територије на којој грађани живе. Основни разлог се проналази у финансијским средствима које се издвајају за ове намене. Дугорочно решење које ће значајно утицати на развој читавог спектра услуга социјалне заштите јесте увођење посебног осигурања за дуготрајну негу, као четврте врсте обавезног, социјалног осигурања (поред пензијско-инвалидског осигурања, здравственог осигурања и осигурања за случај незапослености) чиме би се обезбедио перманентан и одржив развој услуга социјалне заштите кроз континуирано финансирање. Развој оваквог осигурања би у великој мери растеретио буџет Републике Србије и буџете јединица локалне самоуправе. Увођење ове врсте осигурања би имало значајне ефекте на систем јавних финансија, те је неопходно покренути израду студије оправданости његовог увођења у циљу процене ових ефеката са једне стране, али и процене утицаја на повећање доступности услуга социјалне заштите и његовог утицаја на друге системе. На овај начин би се обезбедило и увођење принципа „новац прати корисника” чиме би се створиле могућности транспарентног финансирања усмереног на постизање најбољих исхода.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: Министарство финансија, Министарство здравља

Показатељи резултата:

- Извршена је компаративна анализа модела посебног осигурања за дуготрајну негу;
- Идентификовани су могући модели посебног осигурања за дуготрајну негу у Републици Србији са препорукама за доношење наредних одлука.

Други посебни циљ: Територијално усклађен развој и одрживост услуга социјалне заштите у заједници

Овај посебни циљ реализоваће се кроз сет активности и мера које ће допринети планском и одрживом развоју услуга социјалне заштите у заједници на целокупној територији Републике Србије, у складу са идентификованим потребама грађана. На тај начин створиће се услови за потпунију примену једног од основних начела, садржаног и у Закону о социјалној заштити, по којем се услуге социјалне заштите првенствено пружају у непосредном и најмање рестриктивном окружењу, при чему предност имају оне које омогућавају останак корисника у заједници.

Показатељ исхода	Почетна вредност	Циљана вредност	Извори верификације
Јединице локалне самоуправе ће у својим плановима развоја услуга социјалне заштите у заједници у складу са Кровним планом трансформације Министарства надлежног за послове социјалне заштите и реалним потребама становника за услугама (наведено у показатељу 1.) навести и финансијски план издвајања из буџета јединице локалне самоуправе за развој услуга у заједници.	0 јединица локалне самоуправе	Све јединице локалне самоуправе	Планови развоја локалних самоуправа
У свим јединицама локалне самоуправе издвајања из буџета за развој услуга у заједници повећана су од 5 до 10% у односу на прву, односно завршну годину примене Стратегије.	Вредност издвајања из буџета сваке локалне самоуправе за развој услуга у заједници	Вредност издвајања из буџета сваке локалне самоуправе за развој услуга у заједници повећан за 5% до 10%	Буџети локалних самоуправа и завршни рачуни локалних самоуправа
До краја примене Стратегије јединице локалне самоуправе су обезбедиле доступност услуга социјалне заштите на основу процењених потреба грађана и у складу са Кровним планом трансформације	Нема података	Обезбеђена доступност услуга социјалне заштите на основу процењених потреба грађана у свим локалним самоуправама	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту
Донети су стандарди за породични смештај одраслих и специјализовано, ургентно и повремено хранитељство	Нема стандарда	Пропис Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања којим се утврђују стандарди	„Службени гласник РС“
Број деце корисника специјализованог хранитељства повећан је за минимално 15% у периоду примене Стратегије.	347	400	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту
Број одраслих корисника специјализованог породичног смештаја повећан је за минимално 200% у периоду примене Стратегије	910	2.730	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту
Број корисника ургентног и повременог хранитељства је повећан за минимално 200%.	Нема података	Увећање броја корисника за 200% у односу почетну вредност која ће бити утврђена пре почетка спровођења Стратегије	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту
Број корисника услуге социјалне заштите становање уз подршку за децу и младе повећао се за минимално 300% у периоду примене Стратегије.	50	150	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту
Број корисника услуге социјалне заштите становање уз подршку са особе са инвалидитетом повећао се за минимално 300% у периоду примене Стратегије.	27	81	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту
Број корисника услуге социјалне заштите лични пратилац детета је повећан за минимално 30% у периоду примене Стратегије	1762	2291	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту
Број корисника услуге социјалне заштите персонални асистент је повећан за минимално 30% у периоду примене Стратегије	223	290	Извештај Републичког завода за социјалну заштиту

Мере које доприносе остварењу другог посебног циља су:

1. Успостављање планског и одрживог приступа у развоју услуга у заједници

Опис и ефекти мере: Овом мером се обезбеђује континуиран и осмишљен развој услуга социјалне заштите које подржавају живот у заједници на целокупној територији Републике Србије. Развијена мрежа услуга социјалне заштите у заједници спречава институционализацију и омогућава остваривање права особа са инвалидитетом на живот у природном окружењу. Развијена мрежа услуга које интензивно подржавају породицу превенира издвајање деце из биолошких породица и спречава институционализацију. Мера ће утицати на надлежне институције да схвате значај социјалне функције локалне заједнице, те да у складу са идентификованим потребама грађана, на стабилан и одржив начин приступају развоју услуга социјалне заштите у заједници.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: Министарство здравља, јединице локалне самоуправе, центри за социјални рад, Министарство државне управе и локалне самоуправе, Стална конференција градова и општина, заводи за социјалну заштиту

Показатељи резултата:

- Идентификоване потребе за недостајућим и недовољно развијеним услугама социјалне заштите у заједници на територији свих јединица локалне самоуправе,
- Донет Правилник о изменама и допунама Правилника о ближим условима и стандардима за пружање услуга у заједници,
- Број усвојених локалних стратешких планова за развој услуга социјалне заштите,
- Повећана издвајања у финансијским плановима јединица локалне самоуправе за развој и одрживост услуга социјалне заштите у заједници.

2. Повећање доступности услуга социјалне заштите у заједници

Опис и ефекти мере: Закон о социјалној заштити дефинише доступност услуга као једно од основних начела. Реализацијом ове мере обезбеђује се физичка, географска и економска доступност услуга социјалне заштите у локалној самоуправи. Тиме се свим грађанима Републике Србије, без обзира на којој територији живе, обезбеђује једнак приступ услугама, чиме се спречава ризик од институционализације. Плурализам пружалаца услуга, уз оснаживање организација које представљају кориснике услуга, предуслов је и гарант доступности и квалитета услуга социјалне заштите по мери корисника

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: Министарство државне управе и локалне самоуправе, Стална конференција градова и општина, заводи за социјалну заштиту, Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва, јединице локалне самоуправе, пружаоци услуга у заједници, центри за социјални рад.

Показатељи резултата:

- Број новооснованих услуга социјалне заштите у заједници у Републици Србији;
- Број новоснованих услуга социјалне заштите у заједници у јединицама локалне самоуправе у којима је идентификован њихов недостатак или недовољна развијеност;
- Повећање обухвата корисника услуга социјалне заштите у заједници, посебно у руралним срединама;
- Смањење броја особа на листама чекања и скраћење времена за почетак коришћења услуга.

3. Развој специјализованог, повременог и ургентног хранитељства за децу и породичног смештаја за одрасле

Опис и ефекти мере: Породични смештај за децу и младе – хранитељство представља алтернативу породичном животу и функционисању. Захваљујући развоју тзв. стандардног хранитељства значајно је смањен број корисника у установама за смештај деце и младе без родитељског старања. Специјализовани, повремени и ургентни облик породичног смештаја, иако нормативно препознат, није у значајнијој мери заживео, услед чега су деца и млади са сметњама у развоју, у већем ризику од институционализације. Актуелно законодавство доступност овог облика заштите искључиво везује за децу, не и за одрасла и старија лица, иако у пракси постоје спорадични примери породичног смештаја за одрасле. Реализацијом ове мере повећао би се број специјализованих хранитељских породица и створили би се услови да корисници овог облика смештаја буду одрасла и старија лица. Крајњи ефекат би био повећање могућности за пружање услуга у тзв. „отвореној средини“, што би смањило ризик од институционализације особа са сметњама у развоју.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: заводи за социјалну заштиту, центри за породични смештај и усвојење, центри за социјални рад, организације цивилног друштва

Показатељи резултата:

- Повећање броја породица које пружају услугу специјализованог хранитељства;
- Повећање броја породица које пружају услугу повременог и ургентног хранитељства;
- Број деце која се налазе на смештају у хранитељској или другој породици;
- Број деце са сметњама у развоју, корисника специјализованог хранитељства;
- Број деце са сметњама који користе услугу повременог и ургентног хранитељства;
- Донет је Правилник о породичном смештају одраслих;
- Донет Правилник о изменама Правилника о хранитељству;
- Број породица које обезбеђују услугу специјализованог породичног смештаја;
- Број породица које обезбеђују услугу повременог и ургентног породичног смештаја;
- Број породица које обезбеђују породични смештај одраслим и старијима;
- Број одраслих и старијих корисника на породичном смештају.

4. Развијање становања уз подршку за различите корисничке групе у складу са процењеним потребама корисника

Опис и ефекти мере: Становање уз подршку једна је од најзначајнијих услуга социјалне заштите за успешност процеса деинституционализације, с обзиром на то да се с једне стране спречава, док са друге омогућава излазак из институције. Сви доступни подаци указују да је услуга актуелно мање развијена, него што је то било пре неколико година. Разлози се могу пронаћи у нестабилним изворима финансирања и стандардима услуга који нису у складу са процењеним степеном подршке.

Применом ове мере створили би се услови за њено адекватније нормативно регулисање, што би обезбедило стабилније изворе финансирања, различите облике становања уз подршку у складу са процењеним потребама корисника и могућности да се кроз коришћење адекватног правног оквира, непокретности ставе у функцију услуге становање уз подршку. На овај начин допринело би се развоју

услуге, што би као ефекат имало повећање броја корисника који напуштају услуге домског смештаја, односно смањење захтева за смештај у институције.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, јединице локалне самоуправе

Институције учесници у спровођењу мере: центри за социјални рад, заводи за социјалну заштиту, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, пружаоци услуга становање уз подршку, Министарство за државну управу и локалну самоуправу и Стална конференција грађана и општина

Показатељи резултата:

- Број одлука јединица локалне самоуправе и реализованих услуга стамбене подршке за намене становања уз подршку за особе са инвалидитетом, у складу са Законом о становању и одржавању зграда, у сврху реализације услуге становања уз подршку;
- Број донетих одлука јединица локалне самоуправе о опредељивању одређеног броја објеката за социјално становање лица са интелектуалним и менталним сметњама;
- Обезбеђена равномерна територијална заступљеност услуге становање уз подршку;
- Број корисника становања уз подршку за децу и младе;
- Број корисника становања уз подршку за особе са инвалидитетом;
- Број особа које су напустиле домски смештај и користе услугу социјалне заштите становање уз подршку;
- Број лиценцираних пружалаца услуге становања уз подршку.

Трећи посебни циљ: Трансформација установа за смештај у пружаоце услуга у заједници

Трансформација установа за смештај неотуђиви је и саставни део процеса деинституционализације. Неопходност њеном приступању препозната је у Стратегији развоја социјалне заштите 2005–2009. и бројним пројектима. Изостанак организованог и системског приступа условио је да трансформација установа буде само начелно опредељење, без конкретних резултата.

Трансформација резиденцијалних установа означава процес усмерен ка реформисању њиховог мандата, односно услуга које пружају, што треба да резултира смањењу броја корисника на смештају и повећању оних који користе услуге социјалне заштите у заједници. Применом предвиђених мера омогућиће се реорганизација постојећих установа за смештај особа са инвалидитетом, на начин да обезбеђују шири спектар услуга, посебно оних који подржавају живот у заједници. Ефекат се огледа у смањењу броја корисника резиденцијалног смештаја и потпунијем остваривању права на живот у заједници, уз рационално и економично коришћење постојећих кадровских и инфраструктурних ресурса.

Показатељ исхода	Почетна вредност	Циљана вредност	Извори верификације
Обезбеђена су новчана средства за прву фазу процеса трансформације, која се подудара са периодом примене Стратегије.	Нису дефинисана	Утврђена су и обезбеђена новчана средства у складу са Кровним планом трансформације	Буџет Министарства надлежног за социјалну заштиту
Број корисника у установама за смештај лица са интелектуалним и менталним тешкоћама смањен је за 15%	5791	4922	Извештај надлежног министарства Извештај завода за социјалну заштиту
Установе које су Кровним планом предвиђене за трансформацију у првој фази, лиценциране су за пружање минимално једне услуге социјалне заштите која подржава живот у заједници	0	20	Регистар лиценцираних пружаоца услуга Уредба о мрежи установа социјалне заштите
Забрана пријема корисника у установама које су у процесу трансформације	0	Кровним планом надлежног Министарства утврдиће се забрана пријема у конкретним установама	Одлука надлежног министарства
Формирана су минимално три центра за децу, младе и породицу	0	3	Уредба о мрежи установа социјалне заштите

Мере које доприносе остварењу трећег посебног циља.

1. Успостављање система управљања процесом трансформације

Опис и ефекти мере: Изостанак планског и организованог приступа један је од основних разлога зашто су процеси трансформације само начелно препознати. Кроз успостављање механизма за управљање овим процесом, обезбедила би се неопходна финансијска средства, развили логички и орочени поступци, дефинисали индикатори мониторинга и евалуације, што ће резултирати постепеном трансформацијом установа за смештај особа са инвалидитетом.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: установе за домски смештај корисника, заводи за социјалну заштиту, јединице локалне самоуправе, особе са инвалидитетом, удружења особа са инвалидитетом и организације цивилног друштва.

Показатељи резултата:

- Формирано је тело на нивоу надлежног министарства кога чине: представници ресорног министарства, покрајинског секретаријата надлежног за социјалну заштиту, представника локалних самоуправа, завода за социјалну заштиту и представника удружења који представљају кориснике, експерата из области деинституционализације, са мандатом управљања процесом деинституционализације;
- Израђен је Кровни план трансформације у којем су идентификовани облици, садржаји и интензитет трансформације свих установа за смештај особа са интелектуалним и тешкоћама у комуникацији и установа за децу и младе;

- Идентификована су и обезбеђена финансијска средства за сваку установу, у складу са појединачним плановима трансформације;
- У складу са Кровним планом надлежног министарства и индивидуалним плановима трансформације установа, идентификоване су приоритетне услуге социјалне заштите у заједници за кориснике који напуштају смештај и обезбеђена средства за њихову реализацију.

2. Израда планова трансформације

Опис и ефекти мере: Израда посебних планова трансформације за сваку од установа предуслов је успешности целокупног процеса. У сарадњи са министарством надлежним за послове социјалне заштите и јединицама локалне самоуправе на чијим територијама се налазе, установе треба да дефинишу циљеве и динамику услуга које планирају да пружају, начине ефикасног и економичног коришћења кадровских и инфраструктурних ресурса, неопходна финансијска средства за спровођење прве фазе трансформације. Тиме би се створили услови за спровођење системског и организованог процеса трансформације, уз јасне индикаторе мониторинга и евалуације, што ће резултирати постепеним смањивањем броја корисника у установама, а повећањем оних који користе услуге подршке за самостални живот. Трансформација установа за смештај у пружаоце услуга у заједници неће угрозити начело плурализма пружалаца услуга и јачање капацитета организација које представљају кориснике за пружање услуга социјалне заштите.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Институције учесници у спровођењу мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Заводи за социјалну заштиту, јединице локалне самоуправе

Показатељи резултата:

- Формирани су интерни тимови за трансформацију у установама за смештај корисника са интелектуалним и менталним тешкоћама и установама за децу и младе;
- Израђени су појединачни планови трансформације установа;
- Планови су усвојени од стране надлежног министарства и верификовани су кроз доношење нове Уредбе о мрежи установа социјалне заштите;
- Смањење броја корисника услуга домског смештаја;
- Свака установа у трансформацији лиценцирана је за пружање најмање једне услуге социјалне заштите која подржава самостални живот у заједници.

3. Формирање центара за децу, младе и породицу

Опис и ефекти мере: Министарство надлежно за послове социјалне заштите начелно је опредељено за формирање територијално доступних центара за децу, младе и породицу. Они би настали као резултат трансформације појединих установа за децу и младе без родитељског старања и поред услуге смештаја у мале домске заједнице, пружали би услуге интензивне подршке породици. Према пројектима који су реализовани у сарадњи са министарством надлежним за социјалну заштиту било је предвиђено оснивање седам центара. Уз дефинисање јасног мандата и начина финансирања, они би обезбедили пружање недостајућих услуга на терену (outreach), као што је нпр. породични сарадник и омогућили би да се рационално и ефикасно користе расположиви ресурси на регионалном нивоу. Развој директних услуга за подршку породици, уз коришћење других услуга у заједници, значајно умањује ризике од институционализације.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Институције учесници у спровођењу мере: Установе за смештај деце без родитељског старања, Заводи за социјалну заштиту, јединице локалне самоуправе

Показатељи резултата:

- Донет закон о изменама и допунама Закона о социјалној заштити којим су јасно дефинисане надлежности центара за децу и породицу и извори финансирања;
- Дефинисани су и усвојени стандарди за пружање услуга интензивне подршке породици и деци;
- Идентификоване су установе које ће прерасти у центре за децу, младе и породицу;
- Формирани су интерни тимови за трансформацију установа за децу и младе;
- Израђени су и усвојени планови трансформације изабраних установа у центре за децу, младе и породицу.

Четврти посебни циљ: Оснаживање корисника за процесе деинституционализације и укључивање у заједницу

Један од основних циљева социјалне заштите је помоћ и подршка корисницима у развијању вештина за вођење што самосталнијег свакодневног живота. Укључивање корисника у поступке процене и планирања представља остварење њихових права на партиципацију и доношење одлука, самостално или уз подршку. Чињеница да су многи, посебно у установама за смештај, лишени пословне способности, онемогућава их да учествују у овим процесима. Не постоји извештавање ни евиденција о редовном иницирању и исходима поступака за поновну процену пословне способности пред ванпарничним судовима. Индивидуализовано планирање у складу са идентификованим функционалним способностима од изузетног је значаја за развој вештина и знања које омогућавају што самосталније укључивање у живот заједнице.

Овај посебни циљ реализоваће се кроз сет активности и мера које ће допринети оснаживању корисника и развоју животних вештина у складу са функционалним способностима, како би се укључили у свакодневне активности у заједници.

Показатељ исхода	Почетна вредност	Циљана вредност	Извори верификације
У поступке процене и планирања укључени сви корисници, уз реализацију права на доношење одлука, самостално или уз подршку	Поступци процене и планирања не уважавају у потпуности права корисника на партиципацију у процесима доношења одлука.	У првој години спровођења Стратегије деинституционализације, сачињени индивидуални планови за све кориснике, уз њихову активну партиципацију	Извештаји пружалаца услуга и центара за социјални рад
Покренути поступци за поновну процену пословне способности за сва лица лишена пословне способности за која у последње три године нису покренути поступци.	Нису покренути поступци за поновну процену пословне способности за сва лица лишена пословне способности у последње три године.	У првој години спровођења Стратегије покренути поступци за поновну процену пословне способности за сва лица лишена пословне способности, за која у последње три године, до усвајања Стратегије нису покренути поступци.	Извештаји Центара за социјални рад Годишњи извештај Републичког завода за социјалну заштиту о пунолетним корисницима

Успостављен је механизам извештавања Министарства о покретању поступка враћања пословне способности, од стране центара за социјални рад.	Не постоји механизам извештавања Министарства о покретању поступка за поновну процену пословне способности, од стране центара за социјални рад	Центри за социјални рад извештавају надлежно министарство о покренути поступцима у складу са усвојеном процедуром за извештавање.	Инструкција министарства надлежног за послове породично-правне заштите
Повећан број особа којима је у потпуности или делимично враћена пословна способност.	Према Извештају Републичког завода за социјалну заштиту о пунолетним корисницима за 2019. годину, у току 2019. године покренуто је 35 предлога за враћање пословне способности, док је суд у 27 случајева донео правоснажну одлуку о враћању пословне способности.	У првој години спровођења Стратегије број особа којима је у потпуности или делимично враћена пословна способност је повећан за 20%.	Извештаји ЦСР. Извештај Републичког завода за социјалну заштиту о пунолетним корисницима система социјалне заштите.
Успостављен механизам извештавања Министарства о броју особа којима је у потпуности или делимично враћена пословна способност	Не постоји редовно годишње извештавање о броју особа којима је у потпуности или делимично враћена пословна способност.	У првој години спровођења Стратегије успостављен механизам извештавања Министарства о броју особа којима је у потпуности или делимично враћена пословна способност	Инструкција министарства надлежног за послове породично-правне заштите
За особе које су у дужем временском периоду смештене у установе, до краја примене Стратегије, покренути поступци поновне процене пословне способности према месту боравишта.	Актуелни Закон о ванпарничном поступку омогућује покретање поступка везаних за пословну способност према месту пребивалишта корисника услуга.	До краја примене Стратегије покренути поступци поновне процене пословне способности према месту боравишта, у складу са динамиком одређеном чланом 42. став 3. Закона о ванпарничном поступку	„Службени гласник Републике Србије” Извештаји Центара за социјални рад
Усвојене измене Породичног закона по питању укидања могућности потпуног лишења пословне способности и продужења родитељског старања по основу инвалидитета	Актуелни Породични закон прописује могућност потпуног лишења пословне способности и продужења родитељског старања по основу инвалидитета	До краја примене Стратегије, усвојене измене Породичног закона по питању укидања могућности потпуног лишења пословне способности и продужења родитељског старања по основу инвалидитета	„Службени гласник Републике Србије”

Мере које доприносе остварењу посебног циља су:

1. Индивидуализовано планирање у складу са функционалном ефикасношћу корисника и ресурсима на различитим нивоима

Опис и ефекти мере: Индивидуални планови корисника, код већине пружалаца услуга нису у довољној мери персонализовани. У њима се уобичајено не препознају личне, породичне и снаге локалне заједнице, интересовања, функционална ефикасност корисника, способност да одлучује самостално или уз подршку. Очекивани исходи недовољно су конкретизовани, без јасних индикатора постигнућа.

Применом ове мере сви пружаоци услуга биће у обавези да, у складу са проценама и идентификованим степеном подршке, планирају које конкретне вештине и знања неопходне за вођење што самосталнијег живота ће развијати код корисника, са јасно дефинисаним индикаторима постигнућа. На тај начин ће се код корисника континуирано развијати и одржавати усвојена знања и вештине, што је од суштинског значаја за живот у заједници и напуштање институционалног смештаја.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: Пружаоци услуга социјалне заштите, центри за социјални рад, Министарство за бригу о породици и демографију

Показатељи резултата:

- У првој години примене Стратегије процењен степен функционалне ефикасности свих корисника;
- У првој години примене Стратегије сачињени индивидуални планови за све кориснике, уз њихову партиципацију, са јасним циљевима и показатељима за развијање знања и вештина корисника за вођење што самосталнијег живота;
- У другој години примене Стратегије евалуирани индивидуални планови за све кориснике.

2. Холистичка процена пословне способности особа лишених или делимично лишених пословне способности у складу са функционалном ефикасношћу корисника

Опис и ефекти мере: Лишавањем пословне способности корисници се искључују из процеса доношења одлука, што отежава процесе деинституционализације.

Поступак за поновну процену пословне способности се обавезно покреће у периоду не дужем од три године у складу са Законом о ванпарничном поступку. Исти Закон прописује и извођење обавезног доказа вештачења два вештака психијатријске струке, те је у складу са тим неопходно обезбедити средства за вештачење.

Поред обавезног, Закон предвиђа могућност и извођења других доказа у поступку поновне процене пословне способности. Да би се са „медицинског”, прешло на „социјални модел” процене, министарство надлежно за послове породично-правне заштите, треба да изда обавезну инструкцију којима ће центри за социјални рад и друге установе социјалне заштите у сваком поступку предлагати извођење доказа којима се утврђује функционална способност корисника, као што су: саслушање стручних радника у социјалној заштити о способностима лица, увид у извештаје о функционисању корисника услуге у заједници (дневни боравак, персонални асистент, помоћ у кући, и слично), увид у извештаје из установе социјалне заштите у којој је корисник смештен, узимање изјава сродника и других особа значајних за корисника, увид у резултате тестова, скала процене и других мерних инструмената који указују на функционалне способности корисника, односно у складу са социјалним моделом инвалидности који подразумева процене препрека у окружењу које треба отклонити и подршке коју треба обезбедити како би особа могла да доноси одлуке и живи у заједници уз обавезну партиципацију.

Реализацијом ове мере која треба да допринесе враћању потпуне или делимичне пословне способности корисницима, успостављају се основне претпоставке за активно укључивање корисника у заједницу, за самосталан, односно живот уз одговарајућу подршку.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: судови, Центри за социјални рад, Министарство правде, Министарство финансија, Министарство надлежно за послове породично-правне заштите, установе социјалне заштите.

Показатељи резултата:

- Број поступка за поновну процену пословне способности који су покренули центри за социјални рад;

– Обезбеђена су средства за поступке поновне процене пословне способности корисника у складу са Законом о ванпарничном поступку;

– Од стране министарства надлежног за послове породично-правне заштите издата је обавезна инструкција центрима за социјални рад и другим установама социјалне заштите да у поступцима утврђивања пословне способности предлажу доказна средства којима се утврђују способности корисника, те да о резултатима поступака на годишњем нивоу обавештавају министарство надлежно за послове породично-правне заштите;

– У првој години спровођења Стратегије 100 % повећан број судских одлука у поступцима поновне процене пословне способности, које се ослањају и на друга доказна средства, осим извођења доказа психијатријског вештачења.

3. Стварање услова за економичније и ефикасније покретање поступка процене пословне способности

Опис и ефекти мере: Према важећем Закону о ванпарничном поступку о свим статусним стварима одлучују судови према месту пребивалишта лица у чијем се интересу поступак води. С обзиром на то да се већина корисника домског смештаја налази ван места пребивалишта, спровођење поступка враћања пословне способности је сложено и неекономично. Иницирањем измене Закона, којом би се поступак у одређеним и оправданим разлозима покретао и према месту боравишта, учинио би читав процес ефикаснијим и економичнијим и допринео би интеграцији корисника у заједницу у којој фактички и живе.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мере: Министарство правде, министарство надлежно за послове породично-правне заштите

Показатељи резултата:

– До краја треће године примене Стратегије, ступиле су на снагу измене Закона о ванпарничном поступку, којима је омогућено покретање поступка процене пословне способности и према месту боравишта.

Пети посебан циљ: Оснаживање професионалаца и других актера за спровођење и заговарање процеса деинституционализације

Један од најважнијих предуслова за спровођење процеса деинституционализације јесте оснаживање професионалаца у систему социјалне заштите кроз низ континуираних едукација и других активности усмерених ка стицању специфичних знања и вештина потребних за спровођење ових активности. Поред тога, потребно је и заговарање спровођења овог процеса усмереног ка подизању свести о његовом значају како стручне, тако и опште јавности.

Показатељ исхода	Почетна вредност	Циљана вредност	Извори верификације
У првој години примене стратегије извршена је процене потреба стручних радника за обукама.	Не постоји податак о потреби за обукама стручних радника у области деинституционализације.	Утврђене су потребе стручних радника за обукама које унапређују њихова знања и вештине за процесе деинституционализације	– Извештај објављен на званичном сајту министарства надлежног за социјалну заштиту, завода за социјалну заштиту и Коморе социјалне заштите.
У првој години спровођења Стратегије мапирани су постојећи акредитовани програми намењени јачању капацитета запослених за спровођење процеса деинституционализације, израђени су нови програми обуке.	Увидом у Регистар акредитованих програма обуке постоји 20 обука за покретање услуга у заједници, док је само једна обука која има за циљ директно јачање капацитета професионалаца за процесе деинституционализације. Обуке које јачају капацитете у области покретања поступка враћања пословне способности и заступања интереса корисника не постоје.	Израђени програми обуке за стручне раднике и стручне сараднике у установама, центрима за социјални рад и пружаоцима услуга који имају за циљ јачају капацитете запослених за спровођење процеса деинституционализације, развој услуга у заједници и регулисање правног статуса корисника.	– Регистар акредитованих програма обуке. – Извештај Коморе социјалне заштите – Извештај министарства надлежног за социјалну заштиту
Сачињен је план спровођења обуке за стручне раднике и друге актере у области деинституционализације.	Не постоји план стручног усавршавања стручних радника и сарадника у области деинституционализације.	Израђен је план јачања капацитета стручних и других радника запослених у систему социјалне заштите, за спровођење процеса деинституционализације.	План стручног усавршавања запослених је објављен на званичној интернет страници министарства надлежног за социјалну заштиту, завода за социјалну заштиту и Коморе социјалне заштите. – Годишњи извештај о раду Министарства
У другој и трећој години спровођења Стратегије спроведене су обуке у складу са усвојеним планом обука	Нема дефинисане вредности	Сви стручни радници су прошли минимум један акредитован програм обуке из области деинституционализације	– Извештај Коморе социјалне заштите – Извештај завода за социјалну заштиту
У првој и четвртој години спровођења Стратегије спроведено је истраживање о ставовима стручњака и јавног мњења о правима особа са интелектуалним, менталним тешкоћама и физичким инвалидитетом на живот у заједници.	Не постоји истраживање и ставовима стручњака и јавног мњења о правима особа са интелектуалним и менталним тешкоћама.	Стручни радници и општа јавност показују веће знање о правима особа са интелектуалним и менталним тешкоћама у четвртој години примене стратегије у односу на прву годину.	– Објављен извештај о истраживањима на званичним интернет презентацијама Министарства надлежног за социјалну заштиту и Коморе социјалне заштите. – Конференција за представљање резултата општој и стручној јавности.
Спроведе се активности активности које за циљ имају афирмацију процеса	Не постоје осмишљене и планиране активности у циљу промоције значаја деинституционализације и права на живот у заједници.	Ави актери у систему социјалне заштите спроведе активности у складу са динамиком дефинисаном	– Званична интернет презентација министарства надлежног за

1. Јачање професионалних капацитета запослених у систему социјалне заштите за спровођење поступка деинституционализације

Опис и ефекти мере: Процеси деинституционализације захтевају специфична знања стручних радника, али и других актера који се односе на процене фокусиране на снаге корисника, антидискриминативне и антипотчињавајуће перспективе, лично планирање, идентификовање потреба за услугама социјалне заштите у заједници, процене ефеката реализованих услуга и сл. Фокус је потребно усмерити и на препознавање и одговарајући одговор на све облике дискриминације и насиља у институцијама и приликом пружања услуга у заједници, узимајући у обзир и родну димензију насиља. Такође, значајне снаге усмерити на унапређење етичких компетенција запослених у раду са особама са инвалидитетом.

На основу процене едукативних потреба запослених у директном раду са корисницима и других актера, израдиће се и реализовати програм и план обука.

Реализацијом ове мере јачају се компетенције стручних радника и других актера, што је један од основних услова за успешност процеса деинституционализације.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мера: Комора социјалне заштите, заводи за социјалну заштиту, установе за смештај, центри за социјални рад, пружаоци услуга, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог.

Показатељи резултата:

- У првој години примене Стратегије израђена је процена потреба за обукама;
- У првој години примене Стратегије израђен је план и програм обука;
- Запослени у директном раду са корисницима у установама социјалне заштите, стручни радници у центрима за социјални рад и други актери, завршили су одговарајуће обуке у складу са планом, до краја треће године спровођења Стратегије.

2. Испитивање ставова стручне и опште популације о правима особа са менталним инвалидитетом на живот у заједници

Опис и ефекти мере: Значајан фактор успешног спровођења процеса деинституционализације јесте и разумевање и подршка овом процесу од стране стручне и опште јавности. Било би спроведено квалитативно и квантитативно истраживање које би за циљ имало да испита знања и ставове стручне јавности и ставове опште јавности о овом процесу. Истраживање би представљало основу за израду Комуникационе стратегије и биће спроведено у првој и у четвртој години спровођења Стратегије како би се испитале промене у знању и ставовима као резултат реализованих акредитованих програма обука и спровођења промотивних активности дефинисаних Комуникационом стратегијом.

Комуникациона стратегија није документ који има правну природу, већ представља договор и консензус између различитих актера система о спровођењу заједничких, синхронизованих и мултисекторских активности.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мера: Комора социјалне заштите, заводи за социјалну заштиту.

Показатељи резултата:

- Спроведено истраживање ставова стручне и опште јавности у првој години спровођења Стратегије;
- Спроведено истраживање ставова стручне и опште јавности у четвртој години спровођења Стратегије;
- Постоје позитивне промене у ставовима стручне и опште јавности између првог и другог истраживања.

3. Подизање свести опште и стручне јавности о значају спровођења процеса деинституционализације и остваривање права на живот у заједници за све грађане.

Опис и ефекти мере: Подршка стручне и опште јавности процесу деинституционализације, трансформације установа, развоју услуга у заједници и остваривање права на живот у заједници за све грађане је од изузетног значаја за њено спровођење деинституционализације. Комуникациона стратегија би представљала основ за спровођење низа активности које за циљ имају промену ставова и обезбеђивање подршке спровођењу процеса.

Институција надлежна за спровођење мере: Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања

Институције учесници у спровођењу мера: Комора социјалне заштите и друга професионална удружења, заводи за социјалну заштиту, удружења особа са инвалидитетом, центри за социјални рад, установе социјалне заштите, корисници.

Показатељи резултата:

- Израђена Комуникациона стратегија за промовисање деинституционализације за јасним планом имплементације;
- Спроведене су активности дефинисане Комуникационом стратегијом на начин и динамиком која је дефинисана у плану имплементације Комуникационе стратегије.

6. МЕХАНИЗАМ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ МЕРА И НАЧИН ИЗВЕШТАВАЊА О РЕЗУЛТАТИМА СПРОВОЂЕЊА

6.1. Институционални оквир и план за праћење спровођења, вредновање учинака и извештавање

Институционални оквир, уз навођење институције одговорне за праћење спровођења Стратегије, биће дат у Акционом плану за њено спровођење.

Неопходно је улагати напоре у реализацију постојећег правног оквира али и измене постојећих прописа и доношење нових, у циљу омогућавања наставка процеса деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници које представљају подршку за живот појединаца у природном окружењу. Органи и институције, чија је надлежност за остварење конкретних мера у процесу деинституционализације и развоју услуга у заједници, представљају институционални оквир за реализацију Стратегије.

У тексту Стратегије, наглашена је обавеза континуираног укључивања различитих актера, што ће бити дефинисано Акционим планом.

Институције носиоци активности размењиваће информације са институцијама које су укључене у реализацију активности и организацијама цивилног друштва о реализованим активностима, програмима и пројектима који доприносе реализацији мера предвиђених овом стратегијом и пратећим акционим плановима.

Сви органи, односно институције које су препознате као партнери у спровођењу имају обавезу да писмено извештавају Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на годишњем нивоу о спровођењу мера и активности.

Приликом реализовања активности и сачињавања извештаја, поред постигнутих резултата, посебну пажњу потребно је посветити обезбеђивању финансијске подршке од стране Европске уније и могућности које су на располагању од стране појединих земаља кроз реализацију конкретних пројеката.

Питање деинституционализације, социјалне интегрисаности особа са менталним и интелектуалном сметњама у локалну самоуправу као и развој услуга социјалне заштите, потребно је и испитати и у оквиру статистичких истраживања која спроводи Републички завод за статистику, као што су пописи становништва, анкета о приходима и условима живота и друга истраживања, а резултате редовно обрађивати и објављивати. Ти подаци се могу на најбољи начин користити за поређење диспаритета између особа са менталним и интелектуалном тешкоћама и популације у целини, као и за дефинисање индикатора који се односе на особе са менталним и интелектуалном тешкоћама у свим областима деловања, а посебно у областима од кључног утицаја на њихов положај у друштву што су живот у породици, запошљавање и смањење сиромаштва, што може бити и основ за ревизију појединих мера или креирање других са непосредним утицајем на реализацију општег циља ове стратегије.

Извештај о резултатима у достизању утврђених циљева Стратегије биће припремљен на основу Ex-post анализа ефеката, а финални извештај биће поднет Влади на усвајање након истека важења Стратегије.

У складу са роковима утврђеним Законом о планском систему („Службени гласник РС”, број 30/18), о спровођењу Стратегије биће извештавана Влада.

6.2. Консултације

У току припреме Стратегије, спровођене су консултације са представницима државних органа и установа, организацијама цивилног друштва и другим релевантним социјалним актерима.

Консултације су организоване у сарадњи Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Консултације су одржане у форми осам фокус група са стручним радницима, стручним сарадницима и сарадницима у: Установи за одрасле и старије Алексинац, Радна јединица Тешица, Алексинац, Установи за одрасле и старије Нови Бечеј, Установи за децу и младе Савске Венац, Београд, Установи за одрасле и старије „Земун”, Земун, Београд, Установа за одрасле и старије, Блаце, Установи за децу и младе, Сремска Каменица, Нови Сад.

Одржане су четири фокус групе са представницима невладиног сектора, лиценцираним пружаоцима услуга: помоћ у кући, становање уз подршку за особе са менталним сметњама и интелектуалним тешкоћама, дневни боравак за лица са менталним сметњама и интелектуалним тешкоћама, лични пратилац детета.

Такође, одржане су три фокус групе са стручним радницима центара за социјални рад.

6.3. Процена финансијских средстава потребних за спровођење Стратегије и анализа финансијских ефеката

Предвиђено је да се финансирање мера и активности врши из средстава буџета Републике Србије, буџета територијалне аутономије и буџета јединица локалних самоуправа, у зависности од тога ко је носилац конкретних активности, као и из поклона, донација, легата, кредита и из других извора.

Финансијски оквир за реализацију предвиђених мера и активности дат је у случајевима када се ради о временски тачно опредељеним активностима и када оне немају трајан, односно континуирани карактер, као и у случајевима када је Буџетом Републике Србије предвиђено издвајање за поједине намене у наредном периоду. У другим случајевима финансијски оквир ће бити сагледан кроз достављање предвиђених извештаја који ће, између осталог, садржати и део који се односи на утрошена средства по појединим наменама, како би се видело на који начин, односно, са којим средствима су се постигли резултати. Такође, предвиђене активности могу да се спроводе без потребе обезбеђивања додатних средстава у односу на већ обезбеђена буџетска средства, поготово када се говори о активностима које спадају у редовне послове појединих органа – нормативни, статистички, аналитички, инспекцијски и слични послови.

Законом о буџету Републике Србије за 2022. годину („Службени гласник РС”, број 110/21) обезбеђена су за 2022. годину и планирана за 2023. годину средства Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања на следећим позицијама:

У Разделу 30, Програм 0802 – Уређење система рада и радно-правних односа, Програмска активност 0013 – Запошљавање и социјалне иновације ЕАСИ, где се ради о програму за запошљавање и социјалне иновације (ЕАСИ) који је главни програм ЕУ у области рада, запошљавања и социјалне политике који је отворен и за државе кандидате за чланство у ЕУ. Програм садржи три компоненте: прогрес, ЕУРЕС и микрофинансирање и социјално предузетништво. Компонента Прогрес ће подржавати пројекте којима се обезбеђује већа усклађеност и боља примена политика за које је надлежна Европска унија и то: запошљавање, социјална заштита и социјално укључивање и услови рада. Микрофинансирање и социјално предузетништво је компонента која има за циљ да повећа доступност микрофинансирања осетљивим групама и микро предузећима и повећа приступ финансијским изворима за социјална предузећа. Споразум о бесповратним средствима за акцију са више корисника број VS/2017/0349 између Европске комисије и Европског центра за социјалну политику и истраживање и партнерског споразума између Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и осталих актера за финансирање пројекта. Споразум о бесповратним средствима за акцију са више корисника број VS/2017/0441 између Европске комисије и Покрајине Милано и партнерског споразума између Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања и осталих актера за финансирање пројекта, Споразум о додели бесповратних средстава за акцију са више корисника број VS/2018/0382 између Европске комисије и Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, за шта је предвиђен новчани износ од 33.500.000 динара за 2022. годину и 33.500.000 динара за 2023. годину.

Циљ 1: Унапређење политике запошљавања и промовисања социјалне инклузије и социјалних иновација

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Број пројеката финансираних из програма ЕАСИ Коментар: Број пројеката финансираних из програма ЕАСИ Извор верификације: Извештај ЕК	број	2018	4	0	0
2. Плаћање годишње контрибуције за учешће у Програму Коментар: Плаћање годишње контрибуције за учешће у Програму Извор верификације: Извештај ЕК	број	2015	1	1	1

У оквиру Раздела 30, Програм 0803 – Активна политика запошљавања, обухваћене су активности за решавање вишка запослених у субјектима приватизације и предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом са већинским друштвеним, односно државним капиталом. Циљ програма је решавање радно-правног статуса запослених у предузећима која се налазе у поступку приватизације и коначног решавања статуса предузећа.

Решавање радно-правног статуса вишка запослених

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Број вишкова којима је решен радно-правни статус Коментар: Број вишкова којима је решен радно правни статус Извор верификације: Извештај о реализацији Програма распореда и коришћења средстава Транзиционог фонда	број	2019	519	300	300

У оквиру Раздела 30, Програм 0803 – Активна политика запошљавања, Програмска активност 0004 – Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом где се кроз ову програмску активност пружа подршка предузећима за професионалну рехабилитацију и запошљавање ОСИ обезбеђивањем средстава за субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослена особа са инвалидитетом, која се запошљавају под општим и посебним условима. Тренутно послује 57 предузећа за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом, са важећом дозволом за рад која запошљавају око 1.150 особа са инвалидитетом за које се на месечном нивоу обезбеђују средстава за исплату субвенција зарада за запослене особе са инвалидитетом, где је предвиђен новчани износ од 625.000.000 динара за 2022. годину и 625.000.000 динара за 2023. годину.

У оквиру Раздела 30, Програм 0803 – Активна политика запошљавања, програмска активност 0005 – Подстицање запошљавања особа са инвалидитетом путем Националне службе за запошљавање, реализују се мере активне политике запошљавања за ОСИ којима се стичу знања, вештине и компетенције ради подизања запошљивости, запошљавања ОСИ и побољшања њиховог положаја на тржишту рада. Национална служба за запошљавање спроводи мере активне политике запошљавања и подстиче подједнако укључивање незапослених особа – мушкараца и жена у мере ради повећања једнаких могућности за запошљавање, где је предвиђен новчани износ од 550.000.000 динара за 2022. годину и 550.000.000 динара за 2023. годину.

Циљ 1: Подстицање запошљавања незапослених особа са инвалидитетом у мере активне политике запошљавања

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Број незапослених особа са инвалидитетом укључених у мере активне политике запошљавања и активности професионалне рехабилитације незапослених особа са инвалидитетом Коментар: Број незапослених особа са инвалидитетом укључених у мере активне политике запошљавања Извор верификације: Извештај о верификацији НАПЗ-а	број	2019	8.899(4.121 жена и 4.778 мушкараца)	8.400(4.200 жена и 4.200 мушкараца)	8.400(4.200 жена и 4.200 мушкараца)

У оквиру Раздела 30, Програм 0902 – Социјална заштита, Програмска активност 0003 – Права корисника социјалне заштите где се финансирају утврђена права на новчану социјалну помоћ, додаток за негу другог лица и увећани додаток на посебну новчану накнаду, на помоћ за оспособљавање за рад где је предвиђен новчани износ од 25.512.028.000 динара за 2022. годину и 28.538.396.000 динара за 2023. годину.

Унапређен социо-материјални положај угрожених појединаца и породица и лица са функционалним тешкоћама.

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Број лица корисника права на додаток за помоћ и негу другог лица и права на увећани додаток за помоћ и негу другог лица Коментар: Број лица корисника права на додаток за помоћ и негу другог лица и права на увећани додаток за помоћ и негу другог лица Извор верификације: Извештај о раду министарства	број	2019	52029	53500	53500
2. Просечан број породица које користе право на новчану социјалну помоћ Коментар: Просечан број породица које користе право на новчану социјалну помоћ Извор верификације: Извештај о раду министарства	број	2019	99837	100000	100000

У оквиру Раздела 30, Програм 0902 – Социјална заштита, Програмска активност 0004 – Подршка удружењима и локалним заједницама где се финансирају удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници, предвиђен је новчани износ од 500.000.000 динара за 2022. годину и 500.000.000 динара за 2023. годину.

Унапређење социјалне заштите и смањење последица сиромаштва кроз подршку локалним самоуправама

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Процент локалних самоуправа које су закључиле уговоре о додели средстава намењеним развоју услуга у заједници ради смањења социјалне искључености Коментар: % локалних самоуправа које су закључиле уговоре о додели средстава намењеним развоју услуга у заједници ради смањења социјалне искључености Извор верификације: Извештај о раду министарства	процент	2019	87,8	87	87
2. Процент локалних самоуправа које су испуниле формалне и друге услове из смерница и у складу са приоритетима конкурса за развој услуга у заједници Коментар: % локалних самоуправа које су испуниле формалне и друге услове из смерница и у складу са приоритетима конкурса за развој услуга у заједници Извор верификације: Извештај о раду министарства	процент	2019	87,8	87	87

У оквиру Раздела 30, Програм 0902 – Социјална заштита, Програмска активност 0005 – Обављање делатности установа социјалне заштите, где је програмска активност усмерена на обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република и установа за смештај чији је оснивач АП Војводина. Ова програмска активност односи се на укупно 209 установа социјалне заштите, где је предвиђен новчани износ од 8.718.839.000 за 2022. годину и 7.863.312.000 динара за 2023. годину.

Редовно обављање послова јавних овлашћења

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Број запослених у центрима за социјални рад и центрима за породични смештај и усвојење који обављају послове јавних овлашћења, а који су стекли лиценцу за обављање стручних послова Коментар: Број запослених у центрима за социјални рад и центрима за породични смештај и усвојење који обављају послове јавних овлашћења, а који су завршили одговарајући акредитовани програм обуке и стекли лиценцу за рад Извор верификације: Извештај о раду за министарство	број	2019	1833	1833	1833
2. Процент центара за социјални рад и центара за породични смештај и усвојење који обављају послове јавних овлашћења у складу са прописаним нормативима и стандардима у односу на укупан број ЦСР и ЦПСУ Коментар: % центара за социјални рад и центара за породични смештај и усвојење који обављају послове јавних овлашћења у складу са прописаним нормативима и стандардима у односу на укупан број ЦСР и ЦПСУ Извор верификације: Извештај о раду министарства	процент	2019	100	100	100

Обезбеђивање материјално техничких услова и достизање стандарда за пружање услуга социјалне заштите

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Процент установа социјалне заштите којима су обезбеђена средства за инвестиционо и текуће одржавање зграда и објеката у односу на укупан број установа социјалне заштите Коментар: % установа социјалне заштите којима су обезбеђена средства за инвестиционо и текуће одржавање зграда и објеката у односу на укупан број установа социјалне заштите Извор верификације: Извештај о раду за министарство	процент	2019	9,1	13	13
2. Процент установа социјалне заштите којима су обезбеђена средства за капитална улагања у зграде и објекте у односу на укупан број установа социјалне заштите Коментар: % установа социјалне заштите којима су обезбеђена средства за капитална улагања у зграде и објекте у односу на укупан број установа социјалне заштите Извор верификације: Извештај о раду министарства	процент	2019	5,7	11	11

У оквиру Раздела 30, Програм 0902 – Социјална заштита, Програмска активност 0013 – Подршка раду хранитеља, финансира се смештај у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља, где је предвиђен новчани износ од 4.861.921.000 динара за 2022. годину и 4.611.921.000 динара за 2023. годину.

Обезбеђивање ванинституционалног смештаја грађанима без адекватног породичног и родитељског старања

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Број лица на породичном смештају Коментар: Број лица на породичном смештају Извор верификације: Извештај о раду министарства	број	2019	8140	8140	8140
2. Број породица које пружају услугу породичног смештаја Коментар: Број породица које пружају услугу породичног смештаја Извор верификације: Извештај о раду за министарство	број	2019	4820	4800	4800

У оквиру Раздела 30, Програм 0902 – Социјална заштита, Програмска активност 0015 – Подршка раду установа социјалне заштите која је усмерена, пре свега на инвестициона улагања у објекте и опрему у установама, као и обезбеђивање недостајућих средстава установама социјалне заштите у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа, у спровођењу реформских пројеката и у поступку трансформације установа и др., где је предвиђен новчани износ од 1.267.559.000 динара за 2022. годину и 1.396.559.000 динара за 2023. годину.

Одржавање ликвидности установа у текућем и инвестиционом пословању

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.
1. Број установа социјалне заштите којима су обезбеђена средства за инвестиционо одржавање зграда и објеката Коментар: Број установа социјалне заштите којима су обезбеђена средства за инвестиционо одржавање зграда и објеката Извор верификације: Извештај о раду министарства	број	2019	15	20	20
2. Процент установа социјалне заштите којима су обезбеђена недостајућа средства за одржавање ликвидности у пословању Коментар: % установа социјалне заштите којима су обезбеђена недостајућа средства за одржавање ликвидности у пословању Извор верификације: Извештај о раду министарства	процент	2019	14	14	14

Законом о буџету Републике Србије за 2022. годину и усвојеним планом за наредне две године, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања користи обезбеђена средства у оквиру Раздела 30, Програм 0902 – Социјална заштита, Пројекат 7085 – ИПА 2020 – Модернизација система социјалне заштите где је предвиђена модернизација система социјалне заштите за процену и предвиђање потреба најугроженијих и унапређење њиховог благовременог приступа квалитетним, одрживим и приступачним услугама у заједници, где је предвиђен новчани износ од 289.500.000 динара за 2022. годину.

Циљ 1: Модернизација система социјалне заштите за процену и предвиђање потреба најугроженијих и унапређење њиховог благовременог приступа квалитетним, одрживим и приступачним услугама у заједници

Назив индикатора	Јединица мере	Базна година	Базна вредност	Циљна вредност у 2022. год.	Циљна вредност у 2023. год.	Циљна вредност у 2024. год.
1. Број јединица локалних самоуправа које су корисници подршке у форми општинских пакета подршке за руковођење мерама социјалне политике на локалу Коментар: Модернизација система социјалне заштите за процену и предвиђање потреба најугроженијих и унапређење њиховог благовременог приступа квалитетним, одрживим и приступачним услугама у заједници Извор верификације: Извештај о раду министарства	број	2019	0	20	20	

За реализацију планираних мера и активности од стране институција које су надлежне за спровођење мера и активности обезбеђена су средства за 2022. годину, а за наредне године у оквиру лимита које одреди Министарство финансија.

Остали носиоци активности, имајући у виду да се у највећем броју активности ради о редовним пословима појединих државних органа и органа територијалне аутономије и јединица локалне самоуправе, у оквиру обезбеђених средстава, такође располажу са одређеним износом средстава, а потребно је нагласити чињеницу да ће се активности на годишњем нивоу спроводити у оквиру финансијских могућности сваког органа односно организације појединачно.

Истовремено, планирано је да се у свим областима и активностима који подржавају деинституционализацију и развој услуга у заједници, обезбеде додатна средства за реализацију мера, у смислу проналажења донатора и креирање програма и пројеката који ће у наредном периоду омогућити унапређење положаја особа са интелектуалним и менталним тешкоћама, односно, аплицирање за средства из ИПА и других фондова.

6.4. Акциони план

Акциони план за спровођење Стратегије за период 2022. до 2023. године биће израђен у року од 90 дана од дана њеног објављивања.

7. ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Ову стратегију објавити на интернет страници Владе, на порталу е-Управе и на интернет страници Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, као предлагача, у року од седам радних дана од дана усвајања.

Ову стратегију објавити у „Службеном гласнику Републике Србије“.

05 број 56-12291/2021

У Београду, 20. јануара 2022. године

Влада

Председник,

Ана Брнабић, с.р.